

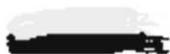
Załącznik do Uchwały Nr ...../2012  
Zarządu Województwa Opolskiego z dnia...../2012r.

**WIELOLETNI REGIONALNY PLAN DZIAŁAŃ  
WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO NA RZECZ PROMOCJI  
I UPOWSZECHNIENIA EKONOMII SPOŁECZNEJ ORAZ  
ROZWOJU INSTYTUCJI SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ  
I JEJ OTOCZENIA  
W REGIONIE NA LATA 2013-2020**

**Opole 2012**



**KAPITAŁ LUDZKI**  
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



Regionalny Ośrodek Polityki  
Społecznej w Opolu

**UNIA EUROPEJSKA**  
EUROPEJSKI  
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

## Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Odniesienie regionalne – ekonomia społeczna w woj. opolskim	5
2. Diagnoza stanu ekonomii społecznej w dokumentach strategicznych woj. opolskiego	7
2.1 Podstawowe dane i wskaźniki dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej regionu	7
2.1.1 Dane demograficzne	7
2.1.2 Wskaźniki zatrudnienia	9
2.1.3 Pozostałe wskaźniki ekonomiczne	13
2.1.4 Ubóstwo	15
2.1.5 Starość i starzenie się społeczeństwa	18
2.1.6 Kapitał społeczny i poziom społecznej integracji	20
2.1.7 Organizacje pozarządowe w województwie opolskim	25
2.2 Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim	26
2.2.1 Spółdzielnie socjalne	28
2.2.2 CIS i KIS	30
2.2.3 Warsztaty Terapii Zajęciowej	32
2.2.4 Zakłady Aktywności Zawodowej	34
2.2.5 Zakłady Pracy Chronionej	35
2.2.6 Stowarzyszenia i fundacje	37
3. Wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej w woj. opolskim	38
4. Ekonomia społeczna i otoczenie ekonomii społecznej w świetle badań ankietowych	40
5. Wnioski z diagnozy	44
6. Analiza SWOT ekonomii społecznej w woj. opolskim	47
7. Priorytety i kierunki interwencji	48
8. Realizacja, monitoring i ewaluacja Planu	56
9. Prognoza finansowa Planu	59
Załącznik nr 1	

## Wprowadzenie

Pojęcie ekonomii społecznej (inaczej gospodarki społecznej, przedsiębiorczości społecznej) posiada różne zakresy definicyjne. W szerokim ujęciu za ekonomię społeczną uznaje się każde zjawisko ekonomiczne, które ma wymiar społeczny, i każde zjawisko społeczne, które ma wymiar ekonomiczny. Oznacza to, że jest to specyficzna forma zaspokojenia potrzeb człowieka, łącząca jednocześnie realizację celów społecznych i ekonomicznych. To powoduje, że ekonomię społeczną trudno zakwalifikować do jednego z trzech sektorów (publicznego, prywatnego, pozarządowego), określających aktywność społeczno-gospodarczą człowieka we współczesnym państwie.<sup>1</sup>

Wzrost zainteresowania ekonomią społeczną wynika przede wszystkim z jej potwierdzonej w praktyce skuteczności - jest jednym z lepszych sposobów na przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom społecznym, ogranicza ubóstwo, bezrobocie i zagrożenie wykluczeniem społecznym.

Wraz z pogłębianiem się europejskiego kryzysu ekonomicznego i wzrastających napięć społecznych działalność ekonomiczna uwzględniająca cele społeczne zyskuje na znaczeniu. Wskazuje się, że bez integracji dotychczas ignorowanych bądź wykluczonych grup ludności rozwój społeczeństw będzie utrudniony, a rozwiązanie problemów społecznych wręcz niemożliwe.

Na ideę solidarności społecznej i marginalizację czynnika społecznego w działaniach ekonomicznych zwraca uwagę m. in. Benedykt XVI. W Encyklice „CARITAS IN VERITATE” wskazuje, że *Rynek (...), kierujący się jedynie zasadą równowartości zamienianych dóbr, nie potrafi doprowadzić do jedności społecznej, której zresztą potrzebuje, aby dobrze funkcjonować. Bez wewnętrznych form solidarności i wzajemnego zaufania, rynek nie może wypełnić swojej ekonomicznej funkcji. Dzisiaj zabrakło tego zaufania, a utrata zaufania jest poważną stratą.*<sup>2</sup>

Skuteczność działań społeczno-gospodarczych, wykraczających poza ramy czysto rynkowe dostrzegają także ekonomiści. Laureatka Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii w 2009 r., Elinor Ostrom, dowodzi, że w wielu przypadkach metody organizowania i zarządzania dobrami wspólnymi znacznie lepiej funkcjonują niż powszechnie akceptowalne teorie. Wskazuje, że właściciele zasobów (za przykłady wzięła targi rybne, pastwiska i lasy) najczęściej we własnym gronie potrafią najlepiej rozwiązać wszelkie konflikty, znajdować sposoby na podjęcie dobrych decyzji i wcielać je w życie.<sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> Jacques Defourny, Patrick Develerte: *Ekonomia społeczna: Ogólnoświatowy trzeci sektor*, [w:] *Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora – wybór tekstów*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006, s. 15

<sup>2</sup> ENCYKLIKA CARITAS IN VERITATE OJCA ŚWIĘTEGO BENEDYKTA XVI DO BISKUPOW PREZBITERÓW I DIAKONÓW DO OSOB KONSEKROWANYCH I WSZYSTKICH WIERNYCH ŚWIECKICH O INTEGRALNYM ROZWOJU LUDZKIM W MIŁOŚCI I PRAWIDLE ROZDZIAŁ III BRATERSTWO, ROZWOJ EKONOMICZNY I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE pkt 35 [http://info.wiara.pl/files\\_upload/09/07/07/961131\\_Caritasinveritate.pdf](http://info.wiara.pl/files_upload/09/07/07/961131_Caritasinveritate.pdf)

<sup>3</sup> [http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,7135799,Nobel\\_z\\_ekonomii\\_dla\\_Elinor\\_Ostrom\\_i\\_Olivera\\_E\\_Williamsona.html](http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,7135799,Nobel_z_ekonomii_dla_Elinor_Ostrom_i_Olivera_E_Williamsona.html)

Instytucją konsekwentnie wspierającą idee ekonomii społecznej jest Unia Europejska. Wynika to z planów uczynienia z UE najbardziej dynamicznej i konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy, zapewniającej wzrost zatrudnienia, stały wzrost gospodarczy, sprzyjający ograniczaniu liczby osób ubogich i wykluczonych społecznie (Europa 2020).<sup>4</sup>

Szczególne role ekonomii społecznej w ograniczaniu problemów społecznych i wzmacnianiu spójności społecznej ma źródła w europejskim, odmiennym niż w innych regionach świata, podejściu do człowieka i jego oczekiwań socjalnych względem państwa. Idea leżąca u podstawy tzw. europejskiego modelu socjalnego, choć trudno zdefiniowanego i wywołującego różne interpretacje, opiera się na wspólnych europejskich wartościach, do których zalicza się: solidaryzm i spójność, równe możliwości dla wszystkich, przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji, ochrona przed marginalizacją i integracja społecznie wykluczonych, zrównoważony rozwój i zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego.<sup>5</sup> Są one fundamentem podejścia do polityki gospodarczej i społecznej w państwach UE.

Choć państwa członkowskie Unii Europejskiej rozwinęły własne perspektywy podejścia do polityki społeczno-gospodarczej (np. Francja i Szwecja wydają po 30% PKB na systemy ochrony socjalnej) łączą je większe niż w innych rejonach świata zaangażowanie państwa w zabezpieczenie socjalne obywateli.<sup>6</sup> Przejawia się to w zwiększonej roli sektora publicznego, licznych regulacjach i wydatkach rządowych, finansowaniu systemów państwowych oraz dostarczaniu usług użyteczności publicznej. W konsekwencji państwa UE wydają przeciętnie 27% PKB na wydatki publiczne związane z ochroną socjalną, a Japonia i USA odpowiednio 17 i 15%.<sup>7</sup>

W komunikacie Komisji Europejskiej *Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej* z 25 października 2011 r. ekonomię społeczną wymienia się jako ważny czynnik ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz zwiększania konkurencyjności gospodarki.<sup>8</sup> Zwraca się uwagę, że przedsiębiorstwa społeczne bardzo często są innowacyjne, większość zysków reinwestują w realizację celu społecznego mając znaczenie dla środowiska lokalnego.

Komisja Europejska wskazuje, że przedsiębiorstwa społeczne ze względu na swoją specyfikę potrzebują wsparcia, szczególnie w dostępie do finansowania, dostosowania narzędzi prawnych oraz wzmocnienia promocji. W związku z tym sugeruje, by przedsiębiorstwa społeczne były uznane za priorytet inwestycyjny Europejskiego Funduszu

---

<sup>4</sup>KOMUNIKAT KOMISJI EUROPEJSKIEJ *EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela 3 marca 2010 r. [http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1\\_PL\\_ACT\\_part1\\_v1.pdf](http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf)

<sup>5</sup>Dirk Jarré, *Europejski model społeczny i usługi socjalne użyteczności publicznej. Możliwości dla sektora gospodarki społecznej*, [w:] *Przedsiębiorstwo społeczne w rozwoju lokalnym*, pod red. E. Leś i M. Ołdak, Collegium Civitas Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, tom 2 Zeszytów Gospodarki Społecznej, s. 62

<sup>6</sup>Tamże, s. 64

<sup>7</sup>Tamże, s. 64

<sup>8</sup>Krzysztof Cibor, *Komisja Europejska szykuje rewolucję w ekonomii społecznej?* [http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/702847;jsessionid=331AE130590E599704CC3DD39B8330F0.html?ci=es\\_komentarze&did=706843&state=ml](http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/702847;jsessionid=331AE130590E599704CC3DD39B8330F0.html?ci=es_komentarze&did=706843&state=ml) (23.04.2012 r., godz. 10<sup>00</sup>)

Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) na lata 2014-2020. <sup>9</sup>Poprawione powinno zostać otoczenie prawne i instytucjonalne mikro kredytów w Europie oraz winno się wprowadzić europejski instrument finansowy z budżetu w wysokości 90 mln euro w celu ułatwienia dostępu do finansowania ekonomii społecznej. <sup>10</sup>

Komisja planuje także uproszczenie zasad stosowania pomocy publicznej w przypadku usług społecznych i lokalnych, zwiększyć rozpoznawalność przedsiębiorstw społecznych na rynku i promocję tej formy prowadzenia działalności oraz stworzyć elektroniczną, wielojęzyczną platformę informacji i wymiany danych dla przedsiębiorców społecznych. <sup>11</sup>

Według Komisji Europejskiej na proponowanych zmianach zyskają przedsiębiorstwa społeczne oraz mieszkańcy UE, których dotknęły skutki kryzysu gospodarczego. Zwiększy się liczba miejsc pracy oraz dostęp do wielu towarów i usług.

Obecnie trwają prace nad częścią proponowanych rozwiązań (wsparcie finansowe), które będą monitorowane przez wielostronną grupę doradcą ds. przedsiębiorczości społecznej, złożoną z przedstawicieli państw członkowskich, samorządów lokalnych, organizacji przedsiębiorstw społecznych, sektora bankowego i finansowego oraz środowiska akademickiego. <sup>12</sup>

## **1. Odniesienie regionalne – ekonomia społeczna w dokumentach strategicznych woj. opolskiego**

Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym to obecnie jeden z podstawowych celów polityki społecznej w województwie opolskim <sup>13</sup>. Aktywizacja i inkluzja jednostek i grup zagrożonych marginalizacją możliwa jest poprzez zastosowanie różnych instrumentów usamodzielniania. Pasywne formy wsparcia – charakterystyczne dla modelu *welfarestate*, okazały się w znacznej mierze nieskuteczne. <sup>14</sup> Świadczenia kierowane do osób bezrobotnych, nieaktywnych zawodowo czy zagrożonych wykluczeniem społecznym, doprowadziły w wielu wypadkach do powstawania syndromu wyuczonej bezradności i postaw roszczeniowych.

Samorząd Województwa Opolskiego dostrzegł znaczenie nowych form wsparcia, w tym podmiotów ekonomii społecznej, charakterystycznych dla innowacyjnego modelu aktywnej polityki społecznej. Model ten wymaga współdziałania – partnerstwa wszystkich trzech sektorów, dlatego jest wyrazem funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego

---

<sup>9</sup> Akty prawne Unii Europejskiej EUR-lex <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0682:PL:NOT> (23.04.2012 r., godz. 12<sup>00</sup>), pkt. 8

<sup>10</sup> Tamże, pkt. 6

<sup>11</sup> Tamże, pkt. 14 i 16

<sup>12</sup> Tamże, Wnioski tiret 5

<sup>13</sup> Zob. Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu, *Aktywna polityka społeczna w woj. opolskim – przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Raport z badania regionalnego Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu*, Opole 2010, (23.01.2011 r., godz. 8<sup>00</sup>) <http://ois.rops-opole.pl/>

<sup>14</sup> M. Rymsza, *Aktywna polityka społeczna w teorii i praktyce*. w: T. Kaźmierczak, M. Rymsza (red.), *W stronę aktywnej polityki społecznej*, Warszawa 2003, s.30-31.

w sferze polityki społecznej, zawierając postulaty aktywności, dobrowolności, samorządności oraz swoistej umowy społecznej – partnerstwa w miejsce rywalizacji<sup>15</sup>. Jest to nowoczesna wizja aktywizacji, nakierowana na włączenie jednostki w nurt życia wspólnoty lokalnej przez możliwość świadczenia przez nią pracy.<sup>16</sup>

W przyjętym przez Samorząd Województwa Opolskiego *Wojewódzkim Programie Pomocy i Integracji Społecznej na lata 2010 – 2015* wskazuje się, że ekonomia społeczna ma wpływ na rozwój regionu i integrację jego mieszkańców. Podkreśla się, że gospodarka społeczna:

- przyczynia się do osiągnięcia spójności społecznej;
- sprzyja wzrostowi zatrudnienia;
- wspiera walkę z ubóstwem;
- angażuje obywateli w realne działania na rzecz poprawy ich sytuacji;
- usprawnia proces zarządzania;
- zapewnia stabilny rozwój lokalnego rynku pracy, a wraz z nim dobrobyt całej społeczności.<sup>17</sup>

Odniesienia do działań stanowiących podstawę rozwoju ekonomii społecznej w woj. opolskim są także w *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000 – 2015*. Jeden z jej priorytetów zakłada wyrównywanie poziomu społeczno-gospodarczego regionu m.in poprzez rozwój społeczeństwa obywatelskiego, wzrost liczby organizacji pozarządowych i samorządności środowisk lokalnych oraz wzrost aktywności społecznej i przedsiębiorczości.<sup>18</sup>

Innym dokumentem akcentującym rolę działań lokalnych w ograniczaniu problemów społecznych i nawiązującym do idei ekonomii społecznej jest *Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej na lata 2002 - 2015*. Wskazuje ona, że pobudzenie społecznej aktywności w zaspokajaniu potrzeb życiowych winno opierać się na zasadzie decentralizacji. Decentralizacja jest tu tożsama z posiadaniem przez lokalne wspólnoty możliwości podejmowania samoistnych decyzji poprzez zlecenie zadań z zakresu pomocy społecznej organizacjom społecznym i kościelnym, a także wspieraniem samoorganizacji społecznej i wszelkich form samopomocy.<sup>19</sup>

Z kolei jednym z celów Wieloletniego Planu Działań Na Rzecz Zatrudnienia do 2015 roku jest zwiększenie aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców, w tym zwłaszcza

---

<sup>15</sup> Por. P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.), *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: Trzeci sektor*, Warszawa 2002, s.314-315.

<sup>16</sup> H. Kaszyński, *Ekonomia społeczna i praca socjalna. Razem czy osobno?*, [w:] J. Starga – Piasek (red.), *Ekonomia społeczna perspektywa rynku pracy i pomocy społecznej. Ex Libris Pracownika Socjalnego*, Warszawa 2007, s.75.

<sup>17</sup> *Wojewódzki Program Pomocy i Integracji Społecznej na lata 2010-2015*, Opole, listopad 2009, s. 3 i 36-37 (23.01.2011 r., godz. 9<sup>00</sup>), [http://umwo.opole.pl/docs/program\\_pomocy\\_i\\_integrac.pdf](http://umwo.opole.pl/docs/program_pomocy_i_integrac.pdf).

<sup>18</sup> *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego*, Opole 2005, s. 20, (24.07.2011 r., godz. 8<sup>30</sup>), <http://umwo.opole.pl/docs/strategiarozwojuwojewodztwaopolskiego.pdf>.

<sup>19</sup> *Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej na lata 2002-2015*, Opole, 2002, s. 75, (24.07.2011 r., godz. 10<sup>45</sup>), [http://www.rops-opole.pl/pobierz/pomoc/2010/Wojewodzka\\_strategia\\_w\\_zakresie\\_polityki\\_spolecznej\\_na\\_lata\\_2002-2015.pdf](http://www.rops-opole.pl/pobierz/pomoc/2010/Wojewodzka_strategia_w_zakresie_polityki_spolecznej_na_lata_2002-2015.pdf).

osób bezrobotnych i zagrożonych bezrobociem, co wpływać ma na integrację i rozwój społeczeństwa obywatelskiego w regionie.<sup>20</sup>

Również w Programie Współpracy Samorządu Województwa Opolskiego z Organizacjami Pozarządowymi i Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na lata 2010 - 2014 kładzie się nacisk m.in. na konieczność kształtowania idei społeczeństwa obywatelskiego w świadomości społecznej, pobudzanie aktywności społecznej mieszkańców regionu, a także wspieranie samoorganizacji społecznej.<sup>21</sup>

## 2. Diagnoza stanu ekonomii społecznej w woj. opolskim

### 2.1 Podstawowe dane i wskaźniki dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej regionu

#### 2.1.1 Dane demograficzne

Na rozwój całego sektora gospodarki społecznej w woj. opolskim mają wpływ jego uwarunkowania społeczne, demograficzne, ekonomiczne i kulturowe.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego woj. opolskie w 2010r. zamieszkiwało 1 028 585 mieszkańców, z czego 531 064 to kobiety. Mieszkańcy woj. opolskiego stanowili 2,7 % ogólnej liczby mieszkańców Polski.<sup>22</sup>

Na terenie woj. opolskiego zlokalizowane są 3 gminy miejskie, 32 gminy miejsko-wiejskie i 36 gmin wiejskich.

Woj. opolskie ma dobrze rozwiniętą sieć dróg krajowych i wojewódzkich, w tym odcinek autostrady A4.

**Tabela 1. Liczba ludności woj. opolskiego w stosunku do ludności Polski**

Wyszczególnienie	Woj. opolskie		Polska (ogółem)	
	Liczba	Strukturalnie	Liczba	Strukturalnie
Ludność ogółem	1 028 585	2,70%	38 200 037	100%
Powierzchnia w km <sup>2</sup>	9 412	3,01%	31 268	100%

Zródło: Obliczenia własne na podstawie: GUS. *Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2010 r. Stan na 31XII*

<sup>20</sup> *Wieloletni Plan Działań Na Rzecz Zatrudnienia do 2015*, Opole 2008, s. 41, (24.07.2011 r., godz. 9<sup>00</sup>) <http://www.wup.opole.pl/dokumenty/Wieloletni2015.pdf>.

<sup>21</sup> *Program Współpracy Samorządu Województwa Opolskiego z Organizacjami Pozarządowymi oraz Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na lata 2010-2014*, Opole 2010, s. 5, (24.07.2011 r., godz. 9<sup>15</sup>) [http://umwo.opole.pl/docs/uch\\_swo\\_nr\\_497\\_xprog\\_wsp.pdf](http://umwo.opole.pl/docs/uch_swo_nr_497_xprog_wsp.pdf).

<sup>22</sup> Według wstępnych wyników Narodowego Spisu Powszechnego liczba ludności faktycznie zamieszkałej w woj. opolskim wg stanu na 31 marca 2011 r. wynosiła 984 tys. osób, Zob. *Wyniki wstępne Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*, Materiał na konferencję prasową w dniu 22 grudnia 2011r., [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL\\_lu\\_wyniki\\_wstepne\\_NSP\\_2011.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_lu_wyniki_wstepne_NSP_2011.pdf) (24.04.2012 r., godz. 9<sup>00</sup>)

**Tabela 2. Powierzchnia i ludność woj. opolskiego - podział powiatowy**

Lp.	Woj. opolskie	Powierzchnia		Ludność	
		w km <sup>2</sup>	w odsetkach	liczba mieszkańców	w odsetkach
		9 412	100,0	1 028 585	100,0
z tego powiat:					
1.	brzeski	876	9,4	92 002	8,9
2.	głubczycki	673	7,1	49 091	4,8
3.	kędzierzyńsko-kozielski	625	6,6	99 881	9,7
4.	kluczborski	852	9,1	68 574	6,7
5.	krapkowicki	442	4,7	66 539	6,5
6.	Opole miasto	97	1,0	125 710	12,2
7.	namysłowski	748	7,9	43 826	4,3
8.	oleski	973	10,4	67 000	6,5
9.	opolski	1 586	16,8	135 313	13,2
10.	prudnicki	572	6,1	58 509	5,7
11.	strzelecki	744	7,9	78 975	7,7
12.	nyski	1 224	13,0	143 165	13,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: GUS. *Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2010 r. Stan na 31XII*

Według analiz Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego - począwszy od 2000r. - w woj. opolskim występuje ujemny przyrost naturalny. Zjawisko to znacznie osłabia potencjał ludnościowy, a także ma destrukcyjny wpływ na strukturę ludnościową regionu. Może to nieść za sobą wiele konsekwencji. Jedną z nich jest zjawisko starzenia się społeczeństwa, co z kolei wpływa m.in. na stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku produkcyjnym (wieku aktywności zawodowej).<sup>23</sup>

Ludność woj. opolskiego według ekonomicznych grup wieku w 2010r. wynosiła:

- 173 242 osoby w wieku przedprodukcyjnym,
- 676 427 osób w wieku produkcyjnym,
- 178 916 osób w wieku poprodukcyjnym.

**Tabela 3. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w 2010 r.**

Wyszczególnienie	Stan i struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w 2010 r.						
	Ogółem	w tym w wieku:					
		przedprodukcyjnym 0 - 17 lat	%	produkcyjnym 18 - 59/64	%	poprodukcyjnym 60/65 i więcej	%
<b>Polska ogółem</b>	<b>38 200 037</b>	7 140 156	19	24 615 248	64	6 444 633	17
<b>woj. opolskie</b>	<b>1 028 585</b>	173 242	17	676 427	66	178 916	17

<sup>23</sup> Zob. R. Rauziński, K. Szczygielski, T. Słodra-Gwiżdż, *Grupy szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym - aspekt demograficzny. Województwo opolskie w latach 2009-2030 wraz z komentarzem Obserwatorium Integracji Społecznej*. OIS ROPS w Opolu. <http://ois.rops-opole.pl/>



**Tabela 4. Ruch naturalny ludności w woj. opolskim - na 1000 mieszkańców w 2010 r.**

Wyszczególnienie	Małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny
<b>Woj. opolskie - ogółem</b>	5 693	9 163	9 882	-719

Źródło: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie opolskim w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Opolu 2011

Według danych Urzędu Statystycznego w Opolu ogólne saldo migracji w woj. opolskim w 2010 r. wyniosło -1 793 (zameldowało się na pobyt stały 11 154 osoby, a wymeldowało 12 947 osób, w tym 1 848 wyjechało za granicę).<sup>24</sup>

Woj. opolskie znajduje się od wielu lat w czołówce regionów kraju o najwyższych wskaźnikach migracji zagranicznych. Wg szacunków obecnie ok. 115 tys. osób pracuje poza granicami Polski, w tym ok. 34 tys. stanowi ludność autochtoniczna, a 81 tys. to ludność polska nie posiadająca podwójnego obywatelstwa.<sup>25</sup>

### 2.1.2 Wskaźniki zatrudnienia

Na rozwój ekonomii społecznej w woj. opolskim wpływ mają różne wskaźniki, w tym współczynnik BAEL, stopa bezrobocia i wskaźniki makroekonomiczne.

Według przeprowadzonego przez GUS badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL), w IV kwartale 2011 r. liczba osób aktywnych zawodowo w woj. opolskim wynosiła 415 tys. i była o 2,5% większa niż przed rokiem.<sup>26</sup> Współczynnik aktywności ekonomicznej ludności wyniósł 54,2% (w kraju – 56,3%), a wskaźnik zatrudnienia był na poziomie 49,1% (w kraju – 50,8%).<sup>27</sup>

W stosunku do IV kwartału 2010 r. wskaźnik BAEL wzrósł w regionie o 0,9 pkt procentowego, a wskaźnik zatrudnienia o 0,5 pkt proc., jednak są one nadal niższe niż średnie wskaźniki w Polsce.<sup>28</sup>

**Tabela 5. Stosunek ludności aktywnej zawodowo do ludności biernej zawodowo w woj. opolskim i Polsce ogółem**

Wyszczególnienie	Woj. opolskie	Polska (ogółem)
------------------	---------------	-----------------

<sup>24</sup> Urząd Statystyczny w Opolu [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/opole/ASSETS\\_11w00\\_02.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/opole/ASSETS_11w00_02.pdf) (30.04.2012 r., godz. 10<sup>00</sup>)

<sup>25</sup> R. Jończy, *Zagraniczne migracje zarobkowe w województwie opolskim w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych*, Opole 2011, s. 51

<sup>26</sup> Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw nr 4/2011, GUS, Warszawa kwiecień 2012, s. 97

[http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz\\_informacja\\_o\\_sytuacji\\_spol\\_wojewodztw\\_4\\_2011.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_informacja_o_sytuacji_spol_wojewodztw_4_2011.pdf) (30.04.2012 r., godz. 10<sup>00</sup>)

<sup>27</sup> Tamże

<sup>28</sup> Tamże, s. 33

	Procent w stosunku do liczby mieszkańców woj. opolskiego	Procent w stosunku do ludności Polski
Aktywni zawodowo	54,2	56,3
Bierni zawodowo	45,8	43,7

*Źródło: GUS. Kwartalna informacja o rynku pracy w III kwartale 2011 r.*

W 2011 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych w woj. opolskim wyniosła 48 tys. osób. Stopa bezrobocia kształtowała się na poziomie 13,3% i była nieco wyższa niż w kraju (13,1%)<sup>29</sup>.

Wg wstępnych wyników badania BAEL liczba osób bezrobotnych w woj. opolskim wynosiła 39 tys., a stopa bezrobocia wg BAEL – 9,4%. Na tle innych województw kraju, w woj. opolskim wystąpił najniższy (o 0,2%) wzrost przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw (średnio w kraju - 1%).<sup>30</sup>

Jednocześnie dane MPiPS wskazują, że udział osób długotrwale bezrobotnych (powyżej 12 miesięcy) wśród ogółu bezrobotnych w woj. opolskim jest jednym z najniższych w kraju i wynosi 24%.

**Tabela 6. Liczba bezrobotnych oraz stopa bezrobocia w poszczególnych powiatach woj. opolskiego wg stanu na 31 grudnia 2011 r.**

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Bezrobotni zarejestrowani (w tysiącach)	Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo) w %
	Woj. opolskie ogółem	1 028 585	48,0	13,3
1.	brzeski	92 002	6,3	20,9
2.	głubczycki	49 091	3,1	17,9
3.	kędzierzyńsko-kozielski	99 881	4,5	12,9
4.	kluczborski	68 574	3,3	15,3
5.	krapkowicki	66 539	2,5	10,1
6.	Opole miasto	125 710	4,3	6,2
7.	namysłowski	43 826	2,6	18,2
8.	oleski	67 000	2,4	10,0
9.	opolski	135 313	4,7	12,4
10.	prudnicki	58 509	3,4	18,0

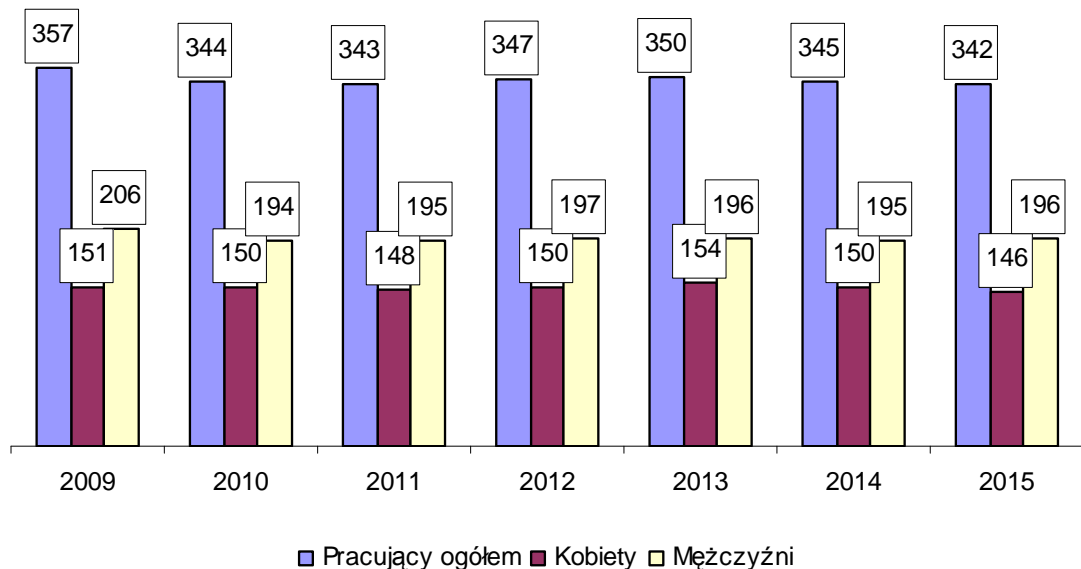
<sup>29</sup> WUP w Opolu, [http://wup.opole.pl/start/index.php?option=com\\_content&task=view&id=381&Itemid=157](http://wup.opole.pl/start/index.php?option=com_content&task=view&id=381&Itemid=157) (25.04.2012 r., godz. 9<sup>00</sup>)

<sup>30</sup> Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw nr 4/2011, GUS, Warszawa kwiecień 2012, s. 29-34 [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz\\_informacja\\_o\\_sytuacji\\_spol\\_województw\\_4\\_2011.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_informacja_o_sytuacji_spol_województw_4_2011.pdf) (26.04.2012 r., godz. 12<sup>00</sup>)

11.	strzelecki	78 975	2,3	10,4
12.	nyski	143 165	8,6	18,9

Źródło: GUS. Bezrobotni oraz stopa bezrobocia wg województw, podregionów i powiatów (Stan na 31.12.2011 r.)

**Wykres 1. Prognoza liczby pracujących w woj. opolskim w latach 2009-2015 (w tys.)**



Źródło: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową

Wg prognozy opracowanej przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, w woj. opolskim do 2015 r. liczba osób pracujących utrzyma się na poziomie z roku 2011r., tj. będzie wynosić ok. 343 tys. osób.

Różnorodne działania na rzecz bezrobotnych, w tym w ramach ekonomii społecznej, wg MIPS winny szczególnie uwzględniać te osoby, które w myśl ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy zostały uznane za będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Wśród nich wymienić należy: ♦ bezrobotnych do 25 roku życia, ♦ długotrwale bezrobotnych, ♦ kobiety pozostające bez pracy po urodzeniu dziecka, ♦ bezrobotnych powyżej 50 roku życia, ♦ bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych, doświadczenia zawodowego i wykształcenia średniego, ♦ bezrobotnych samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia, ♦ bezrobotnych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia oraz ♦ bezrobotnych niepełnosprawnych i osoby po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego.

**Tabela 7. Odsetek osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w woj. opolskim oraz województwach o najniższych i najwyższych wartościach dla poszczególnych kategorii**

Lp.	Kategorie	Województwa o najniższym odsetku	Woj. opolskie	Województwa o najwyższym odsetku
1.	bezrobotni do 25 roku życia	dolnośląskie 18,0%	<b>22,2%</b>	świętokrzyskie 27,6%
2.	bezrobotni powyżej 59 roku życia	podkarpackie 16,1%	<b>24,2%</b>	dolnośląskie 27,2%
3.	bezrobotne kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	łódzkie 12,7%	<b>19,9%</b>	lubelskie 23,3%
4.	długotrwale bezrobotni	pomorskie 38,7%	<b>44,3%</b>	podkarpackie 54,3%
5.	bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych	podkarpackie 20,2%	<b>28,7%</b>	kujawsko-pomorskie 30,2%
6.	bezrobotni bez wykształcenia średniego	lubelskie 48,8%	<b>61,0%</b>	kujawsko-pomorskie 64,0%
7.	bezrobotni bez doświadczenia zawodowego	pomorskie 20,7%	<b>24,6%</b>	lubelskie 40,6%
8.	bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	świętokrzyskie, podkarpackie 4,8%	<b>9,1%</b>	zachodnio- pomorskie 12,9%
9.	bezrobotni, którzy po karze pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia	podkarpackie 1,0%	<b>1,7%</b>	zachodnio- pomorskie 2,3%
10.	bezrobotni niepełnosprawni	lubelskie 3,5%	<b>5,1%</b>	lubuskie, łódzkie 7,6%

Źródło: MPiPS. Rynek pracy w Polsce w I półroczu 2011 r.

### 2.1.3 Pozostałe wskaźniki ekonomiczne

W III kwartale 2011 r. przeciętne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej przypadające na 1 pracującego mieszkańca woj. opolskiego wynosiło – 3 187 zł (w kraju -3 604,06). W porównaniu do średniej krajowej zarobki w woj. opolskim są niższe o 11,6 %.<sup>31</sup>

**Tabela 8. Przeciętne wynagrodzenie w woj. opolskim oraz w Polsce w 2011 r.**

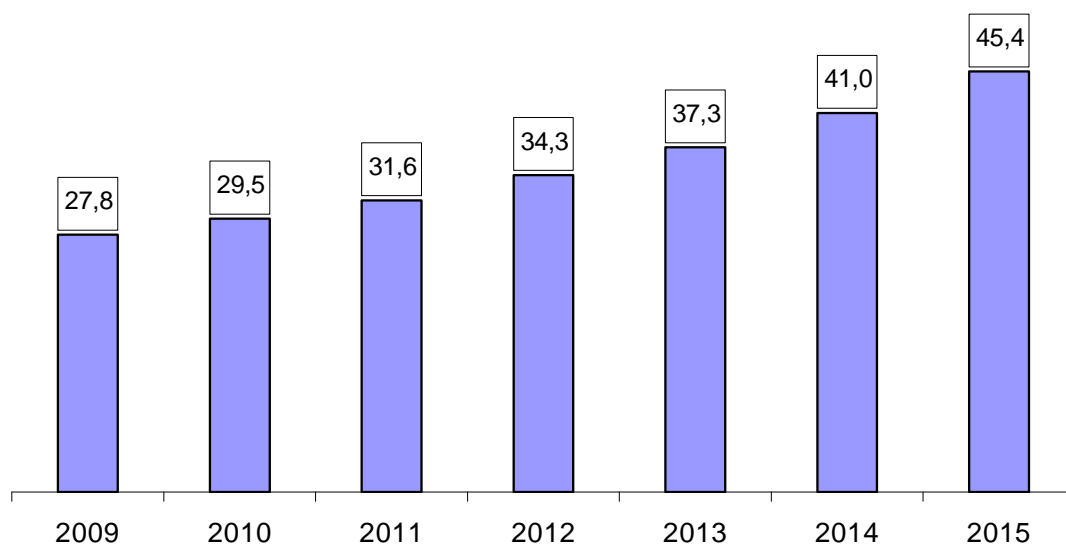
Wyszczególnienie	Woj. opolskie		Polska (ogółem)	
	Kwota	Strukturalnie	Kwota	Strukturalnie
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w III kwartale 2011 r. w zł	3 187,00	88,4%	3 604,02	100%

Źródło: GUS. Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej 4/ 2011.

<sup>31</sup> Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw nr 4/ 2011, GUS, kwiecień 2011 r. [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz\\_informacja\\_o\\_sytuacji\\_spol\\_województw\\_4\\_2011.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_informacja_o_sytuacji_spol_województw_4_2011.pdf) (30.04.2012 r., godz. 11<sup>00</sup>)

Woj. opolskie to najmniejszy region w kraju, ale pod względem gospodarczym należy do grupy województw o średnim poziomie PKB. Nie jest liderem wzrostu gospodarczego, ale nie znajduje się też w grupie regionów o najniższym PKB na mieszkańca.

**Wykres 2. Prognoza wartości PKB *per capita* dla woj. opolskiego w latach 2009-2015 w tys. zł**



Źródło: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową

Zgodnie z danymi IBnGR do 2015 r. przemiany strukturalne w gospodarce woj. opolskiego będą przebiegały podobnie jak w gospodarce krajowej. W woj. opolskim i pozostałych regionach kraju wzrośnie znaczenie usług, w stosunku do pozostałych sektorów gospodarki – przemysłu, budownictwa i rolnictwa (jedyną różnicą między województwem, a Polską będzie większy spadek udziału budownictwa oraz przemysłu). Prognozy te wskazują możliwe kierunki rozwoju (o wysokim stopniu ogólności) przedsiębiorstw społecznych w województwie, które powinny szukać dla siebie niszy raczej w sektorze usług (co *de facto* czynią), a nie np. produkcji.

Na rozwój ekonomii społecznej w województwie opolskim ma wpływ szeroko rozumiana atrakcyjność inwestycyjna regionu. Wynika to z faktu, że przedsiębiorstwa społeczne ponoszą ryzyko ekonomiczne w takim samym stopniu jak firmy komercyjne. Atrakcyjność inwestycyjna jako syntetyczny wskaźnik jest rozumiana jako zdolność skłonienia do inwestycji, poprzez oferowanie korzyści lokalizacji możliwych do osiągnięcia w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej<sup>32</sup>. Województwo opolskie zostało sklasyfikowane przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową na 9 miejscu pod względem atrakcyjności inwestycyjnej w skali kraju<sup>33</sup>.

Według Urzędu Statystycznego w Opolu w grudniu 2011 r. w woj. opolskim zanotowano spadek rejestracji podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON o 1,6%

<sup>32</sup> M. Nowicki (red.) *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski*. IBnGR. Gdańsk 2010, s.11

<sup>33</sup> M. Nowicki (red.) *Atrakcyjność inwestycyjna...*,s.65

w stosunku do poprzedniego roku, w tym największy w powiatach: prudnickim, brzeskim i namysłowskim. Na 1 tys. mieszkańców regionu przypada średnio 95 podmiotów gospodarczych (najwięcej w Opolu mieście – 159, najmniej w powiecie strzeleckim – 65, średnio w kraju - 101).<sup>34</sup>

Z uwagi na wielkość, potencjał demograficzny oraz brak dużego ośrodka metropolitalnego w obrębie województwa, pozycję woj. opolskiego w przywołanym rankingu można uznać za stosunkowo wysoką. Należy jednak pamiętać, że podmioty ekonomii społecznej, pomimo ryzyka ekonomicznego, któremu podlegają na otwartym rynku mają za zadanie przede wszystkim wypracowywanie celów społecznych, a nie jedynie zysku ekonomicznego. Taka sytuacja powoduje, że sektor ten musi być wspierany i stymulowany poprzez działania pozarynkowe.

Dlatego też wydatki na rozwój ekonomii społecznej w woj. opolskim ponosi w znaczącej mierze samorząd terytorialny w ramach regionalnych działań w obszarze polityki społecznej. Jest to jednak wydatek, który w dalszej perspektywie czasu powinien się opłacić. Aktywizacja poprzez różne formy pracy i zatrudnienia w podmiotach gospodarki społecznej może zmniejszyć wydatki na pomoc społeczną w województwie. Zgodnie z danymi GUS uzyskanymi z Ministerstwa Finansów, w 2009 r. 11,7 % ogółu wydatków samorządu terytorialnego woj. opolskiego stanowiły wydatki na pomoc społeczną, a na pozostałe wydatki związane z polityką społeczną przeznaczonych jest 2,4% ogółu wydatków (są to średnie wartości w porównaniu do pozostałych województw). Znaczną część z nich stanowią wydatki przeznaczone na różnego rodzaju świadczenia pieniężne.<sup>35</sup> Podmioty gospodarki społecznej realizując postulat aktywizacji poprzez pracę mogą realnie zmniejszyć liczbę osób korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej.

#### 2.1.4 Ubóstwo

Ubóstwo jako problem społeczny jest w znacznej mierze pochodną bezrobocia. Jest też jednym z podstawowych determinantów wykluczenia społecznego. Badania GUS o ubóstwie w 2010 r. - podobnie jak w latach poprzednich, potwierdzają, że zjawisko to ściśle powiązane jest z bezrobociem, niskim poziomem wykształcenia rodziców, ale także wielodzietnością i niepełnosprawnością.<sup>36</sup> Głębokie ubóstwo występuje dużo częściej wśród mieszkańców wsi niż miast (najniższe jest w dużych aglomeracjach powyżej 500 tys. mieszkańców). Jednocześnie zagrożenie ubóstwem dzieci i młodzieży jest znacznie silniejsze niż dorosłych.

<sup>34</sup> [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/opole/ASSETS\\_konf\\_grudzien\\_2011.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/opole/ASSETS_konf_grudzien_2011.pdf) (04.10.2011 r., godz. 13<sup>00</sup>)

<sup>35</sup> GUS. *Pomoc społeczna w 2009 r. — infrastruktura, beneficjenci, świadczenia*. Warszawa 2010, s. 69- 71

<sup>36</sup> *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.* (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych). Materiał na konferencję prasową w dniu 26.07.2011 r. [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL\\_wz\\_ubostwo\\_w\\_polsce\\_2010.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_wz_ubostwo_w_polsce_2010.pdf) (27.07.2011 r., godz. 11<sup>05</sup>)

W 2010 r. wskaźniki ubóstwa w woj. opolskim – podobnie jak w latach poprzednich - były najniższe lub jedne z najniższych w Polsce, tj.:

- ubóstwo egzystencjalne dotyczyło 3,5% gospodarstw domowych (średnio w Polsce 5,7%);
- ustawowa granica ubóstwa (dochody są mniejsze niż wyznaczony próg ustawowy) objęła 4,7% rodzin (średnia w kraju 7,3%);
- ubóstwo relatywne (50% przeciętnych wydatków) dotknęło 13,3% gospodarstw (mniej było tylko w woj. łódzkim – 12,2%, średnio w kraju 17,1%).<sup>37</sup>

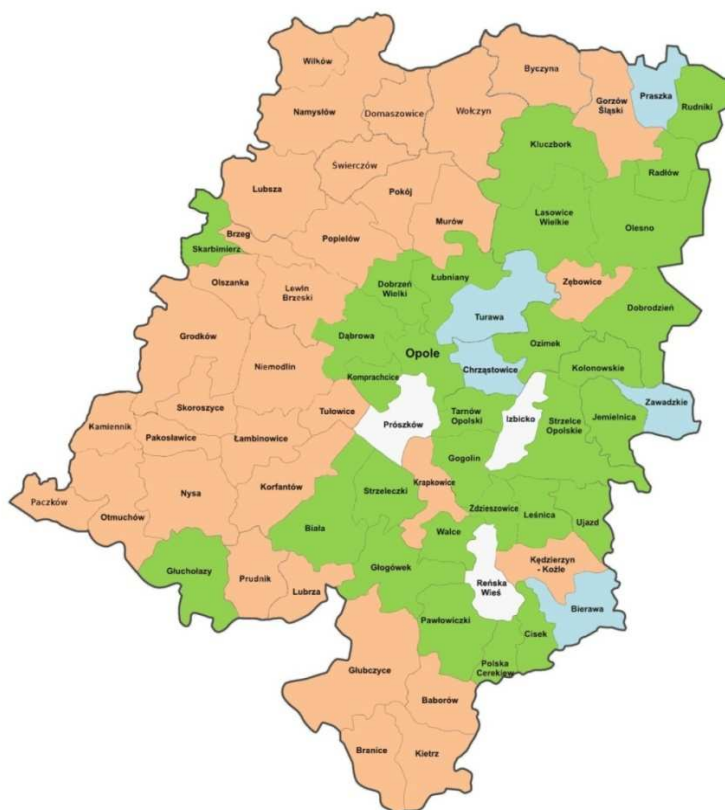
Jednocześnie w 2011r. liczba osób korzystających z pomocy społecznej w woj. opolskim wyniosła 4,0% (mniej było tylko w woj. śląskim – 3,9%, w kraju – 5,3%).<sup>38</sup>

**Mapa 1. Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2011 r.**

---

<sup>37</sup> Tamże, s. 7

<sup>38</sup> Opracowanie własne na podstawie Urzędu Statystycznego w Krakowie, *Zróżnicowanie przestrzenne pomocy społecznej na tle ubóstwa w Polsce*, [http://www.stat.gov.pl/gus/seminaria\\_i\\_konferencje\\_PLK\\_HTML.htm](http://www.stat.gov.pl/gus/seminaria_i_konferencje_PLK_HTML.htm), (26.03.2012 r., godz. 12<sup>10</sup>)



Legenda:  
Stopień zagrożenia ubóstwem

wysoki	umiarkowany	niski	bardzo niski
0,000 - 0,500	0,501 - 0,600	0,601 - 0,700	0,701 - 1,000

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

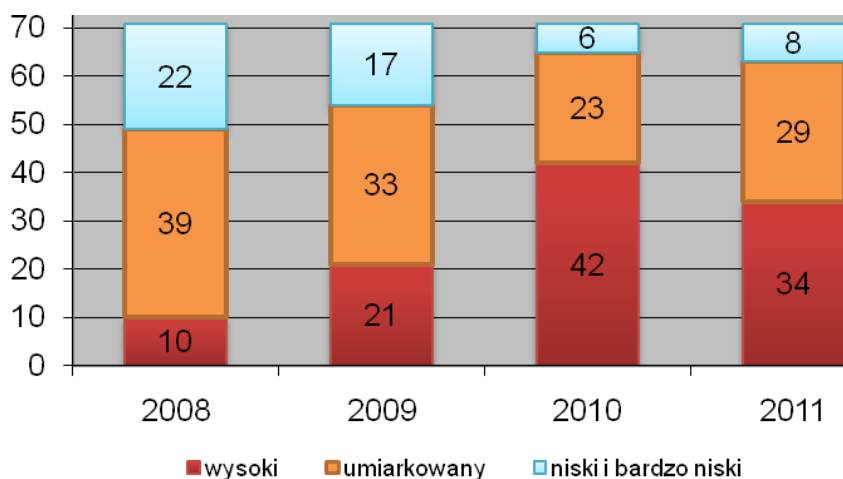
Na podstawie cyklicznego badania określającego stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim (w oparciu o metodę *wzorca rozwoju*) ustalono, że w 2011 r. wysoki stopień zagrożenia ubóstwem wystąpił w 34 gminach woj. opolskiego, zlokalizowanych w powiatach: ♦nyskim (8 gmin: Kamiennik, Korfantów, Łambinowice, Nysa, Otmuchów, Paczków, Pakosławice i Skoroszyce), ♦brzeskim (5 gmin: Brzeg, Grodków, Lewin Brzeski, Lubrza i Olszanka), ♦namysłowskim (wszystkie 5 gmin: Domaszowice, Namysłów, Pokój, Świerczów i Wilków), ♦głubczyckim (wszystkie 4 gminy: Baborów, Branice, Głubczyce i Kietrz), ♦opolskim ziemskim (4 gminy: Murów, Niemodlin, Popielów i Tułowice), ♦kluczborskim (2 gminy: Byczyna i Wołczyn), ♦prudnickim (2 gminy: Lubrza i Prudnik), ♦oleskim (2 gminy: Gorzów Śl. i Zębowice), ♦kędzierzyńsko-kozielskim (Kędzierzyn-Koźle) oraz ♦krapkowickim (Krapkowice).<sup>39</sup>

<sup>39</sup>Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim. Wielowymiarowa analiza porównawcza opracowana na podstawie metody *wzorca rozwoju*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, Stan na 31 grudnia 2011 r. <http://ois.rops-opole.pl/download/Stopien%20zagrozenia%20ubostwem%202011%20r.pdf>



W 2011 r. – w porównaniu do roku poprzedniego - liczba gmin o wysokim stopniu zagrożenia ubóstwem zmniejszyła się o 8 (z 42 do 34), a wzrosła liczba gmin o umiarkowanym (o 6 do 29) oraz niskim i bardzo niskim stopniu ubóstwa (o 2 do 5 gmin).

**Wykres 3. Liczba gmin o wysokim, umiarkowanym oraz niskim i bardzo niskim stopniu zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim w latach 2008-2011**



Jedną z przyczyn poprawienia się sytuacji wielu gmin w 2011 r. w zakresie stopnia zagrożenia ubóstwem jest spadek liczby klientów pomocy społecznej o 5%, spowodowany m. in. „zamrożeniem” od 2006 r. kryterium dochodowego w pomocy społecznej. Z danych GUS wynika, że „gdyby przyjąć wskaźnik urealniony wzrostem cen z 2006 r., to stopa ubóstwa ustawowego w 2010 r. wyniosłaby nie 7,3%, lecz niemal 11%”.<sup>40</sup>

W 2010 r. (brak danych za 2011 r.) ok. 12% dzieci do 18 lat mieszkało w gospodarstwach domowych żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa, a 8% żyło w warunkach poniżej poziomu egzystencji. Szacuje się, że dzieci i młodzież to ok.30% populacji zagrożonej skrajnym ubóstwem, w tym szczególnie w rodzinach wielodzietnych (w 2010 r. nastąpił wzrost liczby rodzin wychowujących 3 i więcej dzieci, które zagrożone były skrajnym ubóstwem – z 21% do 24%)<sup>41</sup>.

### 2.1.5 Starość i starzenie się społeczeństwa

Na podstawie *Prognozy ludności na lata 2008 – 2035 dla mieszkańców Polski*, opracowanej przez GUS i systematycznie aktualizowanej, ustalono, że liczba ludności

<sup>40</sup> P. Kobalczyk, *Wciąż zbyt wiele rodzin klepie biedę*, „Rzeczpospolita”, 2.08.2011 r. .

<sup>41</sup> *Ubóstwo w Polsce w 2010 r. ...*, Tamże, s. 5.

w wieku poprodukcyjnym będzie systematycznie wzrastać.<sup>42</sup> W latach 2011-2020 nastąpi największy przyrost osób w badanym okresie - o blisko 2 mln. W latach 2008 – 2035 liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wzrośnie o ponad 3,5 mln osób i w roku 2035 osiągnie wartość prawie 10 mln. Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności stanowić będzie prawie 27% (obecnie 17%).

Dla woj. opolskiego przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2008-2035 wyniesie 87 tys. osób i w 2035 r. stan ludności w wieku pow. 60/65 lat wynosić będzie 259 tys. osób, co stanowić będzie 28,9% mieszkańców województwa (będzie to drugie miejsce w kraju pod względem najwyższego wskaźnika udziału osób w wieku poprodukcyjnym – po woj. świętokrzyskim z wartością 29,8%).

**Tabela 9. Prognoza ludności w wybranych latach w okresie 2015 – 2035**

	Prognoza ludności według ekonomicznych grup wieku						Wzrost/ Spadek  2007=100%
	Wiek	w tysiącach					
		Lata					
		2015	2020	2025	2030	2035	
<b>Polska</b>	Ogółem	38 016	37 830	37 438	36 796	35 993	<b>94</b>
	0 - 17	6 918	6 959	6 816	6 253	5 632	<b>75</b>
	18 - 59/64	23 718	22 503	21 625	21 254	20 739	<b>84</b>
	60+/65+	7 380	8 368	8 997	9 289	9 622	<b>158</b>
	w tym						
	80+	1 488	1 566	1 537	2 005	2 574	<b>226</b>
<b>Woj. opolskie</b>	Ogółem	1 000	978	956	928	897	<b>86</b>
	0 - 17	160	156	152	138	123	<b>65</b>
	18 - 59/64	640	599	564	539	515	<b>76</b>
	60+/65+	199	223	241	251	259	<b>152</b>
	w tym						
	80+	40	46	43	52	66	<b>236</b>

Zródło: Prognoza ludności na lata 2008 - 2035. Główny Urząd Statystyczny. Departament Badań Demograficznych. Warszawa 2009 r. [http://www.stat.gov.pl/PUBL\\_L\\_prognoza\\_na\\_lata2008-2035.xls](http://www.stat.gov.pl/PUBL_L_prognoza_na_lata2008-2035.xls)

**Tabela 10. Prognoza ludności według ekonomicznych grup wieku - Polska i woj. opolskie w wybranych latach w okresie 2015 – 2035**

Wyszczególnienie	Prognoza ludności według ekonomicznych grup wieku					
	Procentowy udział liczby osób w populacji ogółem w grupach wieku: 60/65-79 lat oraz pow. 80 lat życia					
	wiek poprodukcyjny	2015	2020	2025	2030	2035
<b>Polska</b>	<b>60+/65+</b>	<b>19,4</b>	<b>22,1</b>	<b>24,0</b>	<b>25,2</b>	<b>26,7</b>

<sup>42</sup>Prognoza ludności na lata 2008 - 2035. Główny Urząd Statystyczny. Departament Badań Demograficznych. Warszawa 2009 r. [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL\\_L\\_prognoza\\_ludnosci\\_na\\_lata2008\\_2035.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_L_prognoza_ludnosci_na_lata2008_2035.pdf) (16.04.2012 r., godz. 9<sup>00</sup>)

	<b>w tym 80+</b>	<b>3,9</b>	<b>4,1</b>	<b>4,1</b>	<b>5,5</b>	<b>7,2</b>
<b>woj. opolskie</b>	<b>60+/65+</b>	<b>19,9</b>	<b>22,8</b>	<b>25,2</b>	<b>27,1</b>	<b>28,9</b>
	<b>w tym 80+</b>	<b>4,0</b>	<b>4,7</b>	<b>4,5</b>	<b>5,6</b>	<b>7,3</b>

Zródło: Prognoza ludności na lata 2008 - 2035. Główny Urząd Statystyczny. Departament Badań Demograficznych. Warszawa 2009 r. [http://www.stat.gov.pl/PUBL\\_L\\_prognoza\\_na\\_lata2008-2035.xls](http://www.stat.gov.pl/PUBL_L_prognoza_na_lata2008-2035.xls)

Od kilku lat obserwowane jest również wydłużanie się przeciętnego dalszego trwania życia – silniejsze w przypadku mężczyzn niż kobiet. Przeciętne dalsze trwanie życia wydłuży się w ciągu kolejnych 25 lat o 6 lat dla mężczyzn i 3 lata dla kobiet. Mężczyźni będą żyli przeciętnie 77,1 lat, a kobiety 82,9 lat, co jest wynikiem zmian w zakresie umieralności, zwłaszcza w grupie mężczyzn.<sup>43</sup>

Spadek dzietności oraz korzystne zmiany związane z umieralnością populacji – to główne przyczyny nadal obserwowanego i postępującego procesu starzenia się ludności. Mediana wieku ludności Polski (jeden ze wskaźników określających stopień zaawansowania procesu starzenia się populacji), która w 2007 r. wynosiła 37,3 lat - w roku 2035 wynosić będzie 49,7 lat, czyli wzrośnie o 12,4 lat.

**Tabela 11. Mediana wieku ludności w latach: 2007, 2020i 2035**

Wyszczególnienie	Prognoza ludności w latach: 2007,2020 i 2035 - mediana wieku populacji								
	Ogółem			Mężczyźni			Kobiety		
	2007	2020	2035	2007	2020	2035	2007	2020	2035
<b>Polska</b>	37,3	41,4	<b>47,9</b>	35,3	39,8	<b>46,0</b>	39,4	43,2	<b>49,7</b>
<b>woj. opolskie</b>	38,4	43	<b>49,6</b>	36,8	41,5	<b>47,9</b>	40,0	44,6	<b>51,2</b>

Zródło: Prognoza ludności na lata 2008 - 2035. Główny Urząd Statystyczny. Departament Badań Demograficznych. Warszawa 2009 r. [http://www.stat.gov.pl/PUBL\\_L\\_prognoza\\_na\\_lata2008-2035.xls](http://www.stat.gov.pl/PUBL_L_prognoza_na_lata2008-2035.xls)

Polska jest obecnie krajem bardzo starym demograficznie (mediana wieku pow. 35 lat).<sup>44</sup> Do roku 2035 „najstarszym” województwem kraju będzie woj. świętokrzyskie (mediana 51,8), a woj. opolskie znajdzie się na 3 pozycji wśród „najstarszych” województw w kraju - z medianą wieku wynoszącą 51,2.<sup>45</sup>

Niekorzystnie kształtować się będą również relacje między grupą ludności w wieku powyżej 65 lat a ludnością w wieku przedprodukcyjnym. Wartość tego wskaźnika w 2035r.

<sup>43</sup>Tamże

<sup>44</sup> Tamże, s. 163

<sup>45</sup> Tamże, s. 179

będzie najwyższa w woj. podlaskim (1089) oraz w woj. opolskim (994) i woj. świętokrzyskim (946).

O starości społeczeństwa świadczy również udział ludności w wieku pow. 80 lat życia. Liczba tych osób do 2035 r. wzrośnie o ogółem 1 434 tys., tj. ponad 2,3-krotnie. W woj. opolskim liczba osób w wieku 80 lat i więcej wzrośnie o 38 tys., tj. 2,4-krotnie. Przyrost osób pow. 80 roku życia będzie widoczny zwłaszcza w miastach, natomiast w woj. opolskim i śląskim dotyczyć będzie obszarów wiejskich.<sup>46</sup>

Z Ekspertyzy demograficznej powstałej na zlecenie ROPS w Opolu (Instytut Śląski w Opolu - *Grupy szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym – aspekt demograficzny. Województwo opolskie w latach 2009-2030*) wynika, że do 2015 r. średni przyrost ludności w wieku poprodukcyjny wyniesie 28,4%, a największy przyrost wystąpi w powiatach:

- ✓ Opolu mieście – o 46,6%;
- ✓ nyskim – o 33,6%;
- ✓ brzeskim – o 33,5%;
- ✓ namysłowskim – o 32,5%.

Najmniej ludności w wieku poprodukcyjnym przybędzie w powiatach: prudnickim – o 16% i strzeleckim – o 18,6%<sup>47</sup>

### **2.1.6 Kapitał społeczny i poziom społecznej integracji**

Istotnym czynnikiem rozwoju społecznego jest stopień zaangażowania obywateli w życie lokalnej społeczności, ich udział w stowarzyszeniach, fundacjach, stopień organizacji i samozaradności. Są to elementy tworzące kapitał społeczny i społeczeństwo obywatelskie. Ekonomia społeczna pozytywnie wpływa na stan społeczeństwa obywatelskiego, przy czym jednocześnie bez społeczeństwa obywatelskiego nie może funkcjonować.

Polska jest jednym z państw o słabym poziomie kapitału społecznego, nikłej zdolności do tworzenia wspólnoty, zrzeszania się i dobrowolnego organizowania obywateli. Wzajemne zaufanie pomiędzy Polakami, które jest podstawą wspólnego działania, jest bardzo niskie.<sup>48</sup>

Badanie przeprowadzone w 2009r. dowiodło, że mieszkańcy województwa opolskiego są społecznością bardziej zintegrowaną niż mieszkańcy innych regionów.<sup>49</sup> Wskazuje na to m. in. udział w działaniach na rzecz społeczności lokalnej. Takie deklaracje mają na Śląsku Opolskim najwyższy wskaźnik w kraju (średnia krajowa jest mniejsza o 5,3 pkt proc., a od

<sup>46</sup> Tamże, s. 184

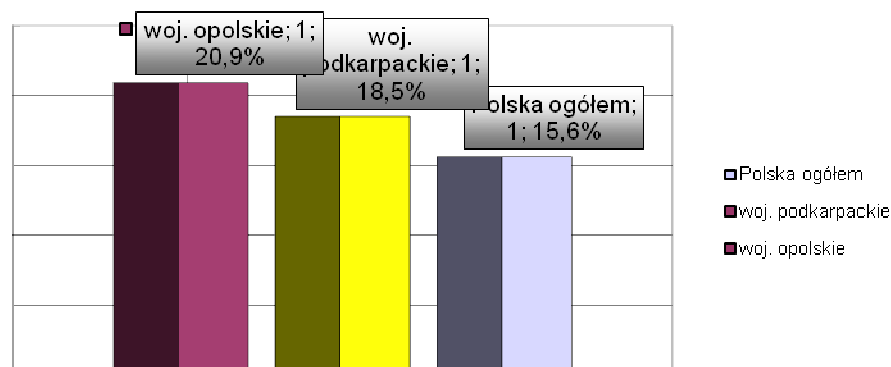
<sup>47</sup> Ekspertyza wykonana na zlecenie ROPS w Opolu w 2009 r. *Grupy szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym – aspekt demograficzny. Województwo opolskie w latach 2009-2030*.

<sup>48</sup> Zob. więcej *Diagnoza społeczna 2007* <http://www.diagnoza.com/files/diagnoza2007/diagnoza2007-html.html>

<sup>49</sup> *Diagnoza społeczna 2009* [www.diagnoza.com](http://www.diagnoza.com) (21.01.2010 r., godz. 13<sup>00</sup>)

drugiego pod tym względem region w kraju - woj. podkarpackiego, woj. opolskie wyprzedza o 2,5 pkt proc.).

**Wykres 4. Deklarowane działania na rzecz społeczności lokalnej (gminy, osiedla, miejscowości, w najbliższym sąsiedztwie)**



Źródło: tablice wynikowe: Rada Monitoringu Społecznego [2009]. Tablice wynikowe Diagnozy społecznej [2009]. [www.diagnoza.com](http://www.diagnoza.com)(21.01.2010 r., godz. 11<sup>00</sup>)

**Tabela 12. Deklarowane uczestnictwo respondentów w organizacjach, stowarzyszeniach, partiach itd. w Polsce oraz w woj. opolskim**

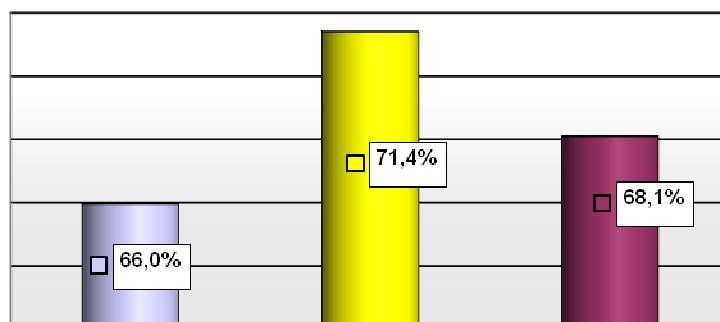
Lp.	Czy jest Pan(i) członkiem jakichś organizacji, stowarzyszeń, partii, komitetów, rad, grup religijnych, związków lub kół?	Polska ogółem w proc.	woj. opolskie w proc.
1.	tak, jednej	10,1	11,7
2.	tak, dwóch	2,3	3,6
3.	tak, trzech lub więcej	0,8	1,9
4.	nie	86,8	82,8
	Suma	100	100

Źródło: tablice wynikowe: Rada Monitoringu Społecznego [2009]. Tablice wynikowe Diagnozy społecznej [2009]. [www.diagnoza.com](http://www.diagnoza.com)(21.01.2010 r., godz. 10<sup>00</sup>)

Województwo opolskie ma także najwyższy odsetek mieszkańców należących do różnych organizacji, stowarzyszeń i partii w stosunku do ogółu ludności Polski, co jest ważnym elementem wpływającym na integrację i stan społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.

Jednocześnie w porównaniu do średniej w kraju w woj. opolskim znacznie więcej osób należących do różnego typu organizacji i stowarzyszeń pełniło w nich jakieś funkcje (45,6% deklaracji w woj. opolskim w stosunku do 37,9% w Polsce).

**Wykres 5. Deklarowany udział w wyborach parlamentarnych w 2007 r. w Polsce oraz woj. mazowieckim i woj. opolskim**



Źródło: tablice wynikowe: Rada Monitoringu Społecznego [2009]. Tablice wynikowe Diagnozy społecznej [2009]. [www.diagnoza.com](http://www.diagnoza.com) (21.01.2010r., godz. 13<sup>00</sup>)

Aktywność wyborcza mieszkańców woj. opolskiego plasuje się w czołówce województw w kraju. Średnio w Polsce 66% ankietyowanych deklaruowało udział w wyborach parlamentarnych w 2007 r., w województwie opolskim – 68,1%, tj. o 2,1 pkt proc. więcej. Najkorzystniej w tej kwestii wypadło woj. mazowieckie, gdzie 71,4% badanych deklaruowało udział w wyborach.<sup>50</sup>

**Tabela 13. Poziom zaufania do ludzi w Polsce oraz woj. warmińsko-mazurskim i woj. opolskim**

Lp.	Czy uważa Pan(i), że można ufać większości ludzi, czy też sądzi Pan(i), że w postępowaniu z ludźmi ostrożności nigdy za wiele?	większości ludzi można ufać w proc.	ostrożności nigdy za wiele w proc.	trudno powiedzieć w proc.	Suma
1.	Polska ogółem	13,3	75,9	10,8	100,0
2.	woj. warmińsko-mazurskie	20,4	69,4	10,2	100,0
3.	woj. opolskie	12,1	77,3	10,6	100,0

Źródło: tablice wynikowe: Rada Monitoringu Społecznego [2009]. Tablice wynikowe Diagnozy społecznej [2009]. [www.diagnoza.com](http://www.diagnoza.com) (21.01.2010 r., godz. 13<sup>00</sup>)

Integracja społeczna mieszkańców woj. opolskiego nie idzie w parze z zaufaniem do ludzi. Wyniki *Diagnozy* wskazują, że Opolanie mają mniej zaufania do innym ludzi niż wynosi średnia w Polsce – więcej osób wykazuje ostrożność w kontaktach międzyludzkich (77,3%), a mniej osób wyraża przekonanie, że większości ludzi można ufać – 12,1% (najwyższe zaufanie w kraju odnotowano w woj. warmińsko-mazurskim).

**Tabela 14. Obawy mieszkańców przed przestępczością, narkomanią, chuligaństwem w swojej okolicy**

Lp.	Obawiał(a) się Pan(i) przestępczości, narkomanii, chuligaństwa w swojej dzielnicy, osiedlu, okolicy?	Polska ogółem w proc.	woj. opolskie w proc.

<sup>50</sup> Zupełnie inaczej jest z aktywnym uczestnictwem mieszkańców woj. opolskiego w wyborach parlamentarnych i prezydenckich, które są najniższe w kraju.

1.	często	6,80%	5,90%
2.	zdarzyło się	34,80%	29,00%
3.	nigdy	58,40%	65,10%
	Suma	100,00%	100,00%

Zródło: tablice wynikowe: Rada Monitoringu Społecznego [2009]. Tablice wynikowe Diagnozy społecznej [2009]. [www.diaгноza.com](http://www.diaгноza.com) (21.01.2010 r., godz. 12<sup>00</sup>)

Mieszkańcy Śląska Opolskiego czują się bardziej bezpieczni niż wynosi średnia w kraju. Wpływ na to może mieć skuteczność służb dbających o bezpieczeństwo w regionie.

Spośród wszystkich miast wojewódzkich przestępczość w Opolu została oceniana na najniższym poziomie, a całe województwo pod względem oceny bezpieczeństwa zajęło trzecie miejsce w kraju (po województwach: podkarpackim i małopolskim). Ponad 65 proc. mieszkańców Opolszczyzny nigdy nie czuło się zagrożonym w najbliższej okolicy, co stanowi prawie 7 pkt proc. więcej niż średnia wartość dla Polski.

**Tabela 15. Struktura odpowiedzi na pytanie „Czy ludzie głównie starają się pomagać innym”**

Lp.	Czy ludzie głównie starają się pomagać innym?	Polska ogółem w proc.	woj. wielkopolskie w proc.	woj. opolskie w proc.
1.	zdecydowanie tak	1,8	2,8	2,6
2.	tak	11,7	14,1	17,7
3.	raczej tak	17,1	18,4	18,7
4.	ani tak, ani nie	25,6	25,3	23,7
5.	raczej nie	23,7	22,3	18,1
6.	nie	16,1	13,7	13,8
7.	zdecydowanie nie	4	3,4	5,4
	Suma	100	100	100

Zródło: tablice wynikowe: Rada Monitoringu Społecznego [2009]. Tablice wynikowe Diagnozy społecznej [2009]. [www.diaгноza.com](http://www.diaгноza.com) (21.01.2010 r., godz. 13<sup>00</sup>)

Mieszkańcy woj. opolskiego częściej niż inni mieszkańcy kraju wierzą, że ludzie są gotowi nieść pomoc innym. Suma odpowiedzi: *zdecydowanie tak*, *tak*, *raczej tak* (prawie 39%) sytuuje pod tym względem Śląsk Opolski na czele województw w Polsce (drugie w tej kategorii jest woj. wielkopolskie z sumą tych odpowiedzi wynoszącą ponad 35%, przy średniej wartości dla Polski - 30,6%).

**Tabela 16. Poglądy respondentów dotyczące traktowania ludzi na równi z samym sobą**

Lp.	Czy powinniśmy za wszelką cenę starać się traktować innych ludzi w taki sam sposób	Polska ogółem w proc.	woj. opolskie w proc.
1.	zdecydowanie tak	12,8	12,8
2.	tak	42,7	47,7

3.	raczej tak	25,3	24,7
4.	ani tak, ani nie	11,3	8,9
5.	raczej nie	4,1	2,7
6.	nie	3,0	2,3
7.	zdecydowanie nie	0,8	0,9
	Suma	100,0	100,0

Źródło: tablice wynikowe: Rada Monitoringu Społecznego [2009]. Tablice wynikowe Diagnozy społecznej [2009].  
[www.diagnoza.com](http://www.diagnoza.com)(21.01.2010 r., godz. 13<sup>00</sup>)

Opolanie są zadeklarowanymi zwolennikami egalitaryzmu w traktowaniu innych osób. Ponad 85% z nich uważa, że należy za wszelką cenę traktować wszystkich ludzi na równi (odpowiedzi: *zdecydowanie tak, tak i raczej tak*), co stanowi najwyższą wartość w kraju. Najmniej zwolenników takiego poglądu zanotowano w woj. łódzkim – 74%.

Najnowsze wyniki Diagnozy społecznej 2011 pod red. J. Czapińskiego wskazują, że nadal jako społeczeństwo nie osiągnęliśmy zadowalającego poziomu kapitału społecznego.... *Żyjemy ciągle w kulturze zawiści i nieufności.... rozwijając się szybciej indywidualnie niż zespołowo..... Polska młodzież ma niezłą wiedzę o społeczeństwie, wygrywa pod tym względem rankingi międzynarodowe, ale jednocześnie w tych samych rankingach zajmuje ostatnie miejsce w praktycznym stosowaniu wiedzy obywatelskiej: nie potrafi się samoorganizować, współpracować, nie udziela się w ramach wolontariatu, jest tak samo „molekularna” jak jej rodzice.*<sup>51</sup>

Konsekwencją tego jest brak lub niewielki zakres współpracy na rzecz potrzebujących grup ludności między instytucjami komercyjnymi, publicznymi i organizacjami pozarządowymi. Także instytucje publiczne rzadko lub w ograniczonym zakresie współpracują w tym względzie między sobą (np. aktywizacja wspólnego klienta ośrodka pomocy społecznej i powiatowego urzędu pracy odbywa się w wyniku indywidualnych działań poszczególnych pracowników niż systemowego wsparcia).

Brak lub niewielkie partnerstwo między instytucjami dowiodło również badanie OIS *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, z którego wynika, że trzy sektory „żyją obok siebie”, a współpraca między nimi podejmowana jest sporadycznie.<sup>52</sup>

### 2.1.7 Organizacje pozarządowe w województwie opolskim

Rozwój ekonomii społecznej jest pochodną rozwoju całego sektora pozarządowego, w tym organizacji niebędących podmiotami ekonomii społecznej lub będącymi nimi jedynie w określonych sytuacjach.

Według badania Klon/Jawor w 2010 r. w woj. opolskim na każde 10 tys. mieszkańców regionu przypadało 20 fundacji i stowarzyszeń. Jest to wskaźnik bliskim

<sup>51</sup> *Diagnoza społeczna 2011*, s. 353- 355 [http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza\\_raport\\_2011.pdf](http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf) (17.04.2012 r., godz. 9<sup>00</sup>)

<sup>52</sup> Zob. więcej *Instytucje wobec potrzeb osób starszych* <http://ois.rops-opole.pl/>



średniej wartości dla całego kraju. Przy czym należy zaznaczyć, że w województwie opolskim odnotowano w latach 2005 – 2010 jeden z największych w kraju, przyrost nowych organizacji pozarządowych (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców).<sup>53</sup> Według danych stowarzyszenia Klon/Jawor<sup>54</sup> w 2010 r. w województwie opolskim zarejestrowano 4076 organizacji, w tym 382 organizacje posiadające status pożytku publicznego.

**Tabela 17. Liczba organizacji pozarządowych działających w wybranych obszarach w woj. opolskim**

Lp.	Obszar działania	Liczba organizacji
1.	Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom w trudnej sytuacji życiowej	464
2.	Działalność na rzecz osób niepełnosprawnych	193
3.	Działalność na rzecz osób starszych	39
4.	Działalność charytatywna	112
5.	Przeciwdziałanie uzależnieniom i patologii	74
6.	Przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy	247
7.	Promocja i organizacja wolontariatu	94
8.	Wspieranie NGO	30

Zródło: Baza Klon/Jawor

W kontekście funkcjonowania ekonomii społecznej jako sektora należy zaznaczyć, że za jego trzon można uznać przedsiębiorstwa społeczne.<sup>55</sup> Są to np. spółdzielnie socjalne, które będąc elementem spółdzielczości jako wyodrębnionej formy podmiotów gospodarczych, świadczą także funkcje społeczne. Komponent spółdzielczy stanowi jedną z fundamentalnych podstaw gospodarki społecznej.<sup>56</sup> Liczba podmiotów na Opolszczyźnie, które są klasyfikowane jako różnego typu spółdzielnie to 413 organizacji.<sup>57</sup>

## 2.2 Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim<sup>58</sup>

W odróżnieniu od stowarzyszeń i fundacji, podmioty ekonomii społecznej, w tym głównie spółdzielnie socjalne, prowadzą działalność gospodarczą, której zyski mogą być przeznaczane na tworzenie nowych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jednak w praktyce niezwykle trudno wyznaczyć jasną granicę pomiędzy organizacjami pozarządowymi działającymi nie dla zysku (*not for profit*), a podmiotami ekonomii społecznej funkcjonującymi raczej na zasadzie nie tylko dla zysku lub nie dla prywatnego zysku (*not only for profit* lub *not for private profit*). W konsekwencji, w pewnych

<sup>53</sup> Zob. J. Herbst, J. Przewłocka, *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2010*. Stowarzyszenie Klon/Jawor. Warszawa 2011, s.21

<sup>54</sup> <http://bazy.ngo.pl/>, (10.10.2011 r., godz. 14<sup>00</sup>)

<sup>55</sup> <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/433225>, (10.10.2011 r., godz. 13<sup>15</sup>)

<sup>56</sup> J. Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna: Ogólnoswiatowy trzeci sektor*, s. 23, (w:) J.J Wygnański (red.), *Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora – wybór tekstów*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006

<sup>57</sup> <http://bazy.ngo.pl/>, (10.10.2011 r., godz. 12<sup>00</sup>)

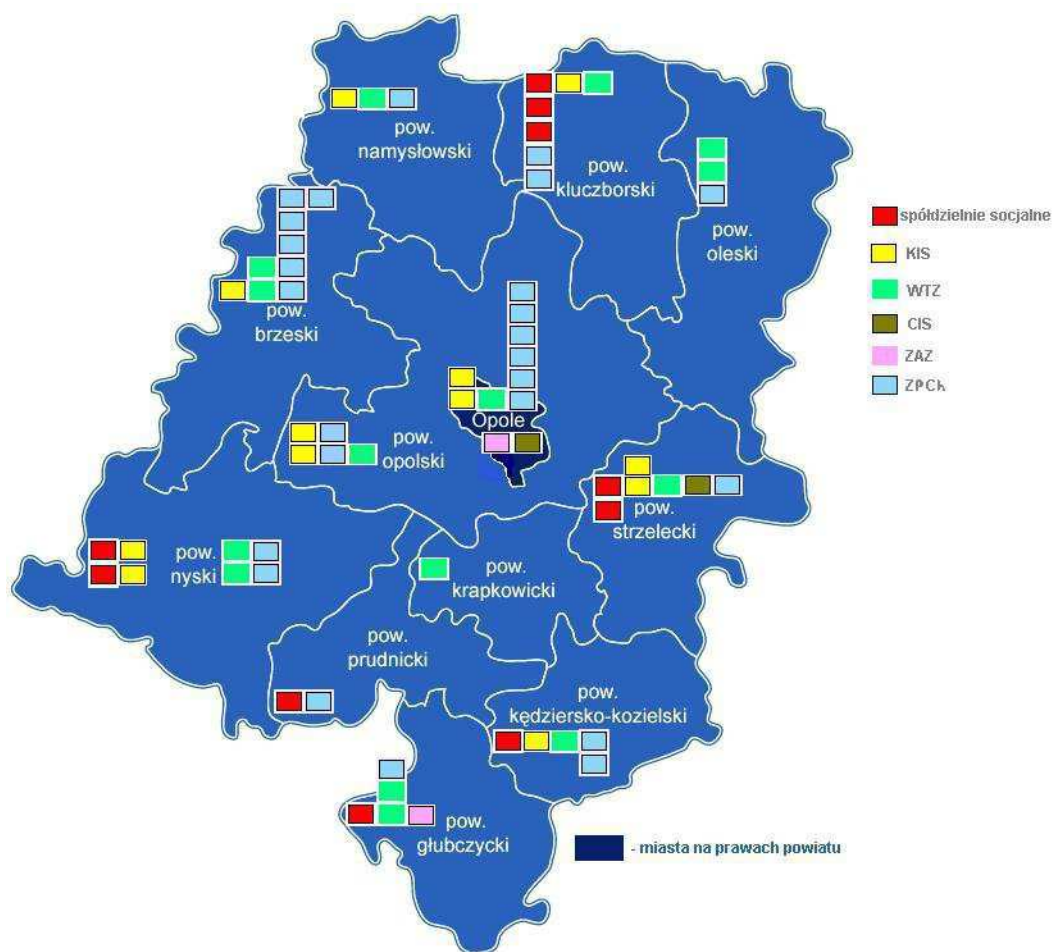
<sup>58</sup> Stan na 31 grudnia 2011 r.

sytuacjach stowarzyszenia i fundacje zaliczane są do podmiotów ekonomii społecznej, szczególnie gdy tworzą spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej, kluby i centra integracji społecznej czy zakłady aktywności zawodowej.

W woj. opolskim funkcjonuje obecnie 151 podmiotów ekonomii społecznej, tj.:

- 10 spółdzielni socjalnych (3 w gminie Byczyna, 2 w Strzelcach Opolskich, po 1 w Nysie, Kędzierzynie-Koźlu, Skoroszycach, Głubczycach i Prudniku);
- 12 Klubów Integracji Społecznej (Grodków, Kędzierzyn-Koźle, Pokój, Głuchołazy, Nysa, Ozimek, Popielów, Zawadzkie, Byczyna, Strzelce Opolskie i 2 w Opolu);
- 2 Centra Integracji Społecznej (Byczyna, Strzelce Opolskie);
- 15 Warsztatów Terapii Zajęciowej (Głuchołazy, Kluczbork, Lewin Brzeski, Nysa, Olesno, Opole, Stare Siołkowice, Nowe Gołuszowice, Zawadzkie, Uszyce, Kędzierzyn-Koźle, Namysłów, Krapkowice, Brzeg i Głubczyce),
- 2 Zakłady Aktywności Zawodowej: w Opolu oraz w Branicach,
- 24 Zakłady Pracy Chronionej,
- 86 fundacji, stowarzyszeń oraz spółdzielni pracy i inwalidów prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego.

**Mapa 2. Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim**(bez fundacji, stowarzyszeń oraz spółdzielni pracy i inwalidów)



Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

Najważniejsze akty prawne regulujące działalność podmiotów ekonomii społecznej

1. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2008 r. Nr 14 poz. 92 z późn. zm.);
2. Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587);
3. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2007r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. Nr 242 poz. 1776);
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. Nr 94, poz. 651 z późn. zm.);
5. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. z 2009 r. Dz. U. Nr 175, poz. 1362 z późn. zm.);
6. Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r. (Dz. U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.);
7. Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.);
8. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. Nr 122 poz. 1143 z późn. zm.);

9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r., Nr 234 poz. 1536 z późn. zm.).

### 2.2.1 Spółdzielnie socjalne

**Spółdzielnie socjalne** to podmioty uznawane obecnie za modelowe przykłady przedsiębiorczości społecznej – łączącej realizację funkcji ekonomicznych i społecznych. *Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji jej członków. Celem działania spółdzielni jest odbudowanie i podtrzymanie umiejętności życia w społeczności lokalnej, pełnienia ról społecznych, w tym zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.*<sup>59</sup>

W przeciwieństwie do przedsiębiorstw komercyjnych spółdzielnie socjalne nie są nastawione wyłącznie na maksymalizację zysku finansowego. Realizują także cele społeczne, w tym przede wszystkim przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu grup marginalizowanych i sprzyjają integracji społecznej. Zatrudniają osoby chore psychicznie, uzależnione oraz niepełnosprawne, jednak muszą one posiadać pełnię zdolność do czynności prawnych.<sup>60</sup>

Wzrost liczby spółdzielni socjalnych to atut woj. opolskiego w procesie włączania sektora gospodarki społecznej w działania aktywizujące grupy defaworyzowane na tzw. otwartym rynku pracy i szerzej w działania z obszaru aktywnej polityki społecznej na poziomie regionalnym.<sup>61</sup>

**Tabela 19. Spółdzielnie socjalne w woj. opolskim**

Lp.	Nazwa spółdzielni	Adres
1.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna OGNIWO	47-220 Kędzierzyn-Koźle, ul. Matejki 29/1
2.	Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowo-Produkcyjna	46-220 Byczyna Polanowice 94
3.	Strzelecka Spółdzielnia Socjalna "SYDORAJ"	47-100 Strzelce Opolskie ul. Krakowska 4
4.	Spółdzielnia Socjalna "GRÓD"	46-220 Byczyna Biskupice

<sup>59</sup> Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o *spółdzielniach socjalnych*, (Dz. U. Nr 94 poz. 651 ze zm.),

<sup>60</sup> Tamże, art. 2 ust. 2.

<sup>61</sup> Zob. Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu, *Aktywna polityka społeczna w woj. opolskim – przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Raport z badania regionalnego Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu*, Opole 2010, (23.06.2011 r., godz. 13<sup>00</sup>), na stronie: <http://ois.rops-opole.pl/>

5.	Spółdzielnia Socjalna "LAS VEGAS"	46-220 Byczyna Polanowice 33
6.	Strzelecka Spółdzielnia Socjalna	47-100 Strzelce Opolskie ul. Wyszyńskiego 10
7.	Spółdzielnia Socjalna "MAKOWICE"	48-320 Skoroszyce Makowice 81
8.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "STUDIO DOBREGO SMAKU"	48-100 Głubczyce Boguchwałów 92
9.	Prudnicka Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "DOBROMIR"	48-200 Prudnik, ul. Piastowska 28
10.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "PROFECTUS"	48-304 Nysa, ul. B. Prusa 1B/9

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

Spółdzielnie socjalne działają w 6 spośród 12 powiatów województwa. Najwięcej z nich jest w gminie Byczyna (powiat kluczborski) – 3 spółdzielnie, w tym dwie to spółdzielnie osób prawnych. Przy ich powstaniu niezbędna była współpraca lokalnych samorządów z osobami bezrobotnymi i zagrożonymi wykluczeniem społecznym, co jest przykładem wzrostu świadomości społecznej o możliwościach stwarzanych przez gospodarkę społeczną.

Opolskie spółdzielnie socjalne skupiają swoją działalność przede wszystkim wokół następujących obszarów:

- usług remontowo-budowlane;
- usług porządkowych;
- pielęgnacji zieleni;
- usług gastronomicznych (w tym działalności cateringowej);
- usług hotelarskich;
- działalności w obszarze pomocy społecznej, tj. opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi;
- działalności szkoleniowo- doradczej.

### 2.2.2 CIS i KIS

Centrum Integracji Społecznej (CIS) może być tworzone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta i/lub organizacje pozarządowe (w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie).<sup>62</sup>

<sup>62</sup> CIS to placówka pobytu dziennego, której zasady działania określa ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. Nr 122 poz. 1143 z późn. zm.)

Zadaniem CIS jest reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym niepełnosprawnych, poprzez:

- kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról i pozycji społecznych dostępnych osobom zintegrowanym społecznie;
- nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczanie do zawodu, a także podwyższanie kwalifikacji zawodowych lub przekwalifikowanie;
- nabywanie umiejętności ekonomicznych związanych z osiąganiem własnych dochodów poprzez zatrudnienie lub własną działalność gospodarczą, umiejętne gospodarowanie własnymi środkami.<sup>63</sup>

CIS jest formą prawną, a nie samodzielny podmiotem prawnym, co ułatwia współpracę z innymi instytucjami samorządowymi lub organizacjami pozarządowymi. Status Centrum nadaje wojewoda w drodze decyzji administracyjnej.

W ramach rehabilitacji zawodowej CIS może prowadzić działalność wytwórczą, handlową lub usługową za wyjątkiem działalności przewidzianej w ustawie <sup>64</sup>. Osoba skierowana do Centrum świadczy pracę w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego, otrzymując m.in. świadczenie integracyjne i bezpłatny posiłek. Po upływie okresu uczestnictwa w Centrum, nie dłuższym niż 12 miesięcy, uczestnik kierowany jest na rynek pracy w ramach tzw. zatrudnienia wspieranego.

W CIS mogą być zatrudnione osoby, które nie są w stanie zaspokoić swoich potrzeb życiowych, a ich uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym jest uniemożliwione lub ograniczone. Są to:

- bezdomni realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności;
- uzależnieni od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego;
- uzależnieni od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej;
- chorzy psychicznie;
- długotrwale bezrobotni;
- zwalniani z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem;
- uchodźcy realizujący indywidualny program integracji;
- osoby niepełnosprawne.<sup>65</sup>

W 2010 r. w kraju było 70 centrów integracji społecznej, w których uczestniczyło 6 744 osoby, w tym – 364 niepełnosprawnych. W woj. opolskim funkcjonują obecnie 2 CIS-y: w Byczynie i Strzelcach Opolskich, w których w 2010r. uczestniczyło 108 osób

---

<sup>63</sup> Tamże art. 3 ust. 1.

<sup>64</sup> Tamże art. 9 ust. 1.

<sup>65</sup> Tamże art. 1

(głównie bezrobotnych lub opuszczających zakłady karne), w tym – 18 osób niepełnosprawnych<sup>66</sup>.

**Tabela 20. Centra integracji społecznej w woj. opolskim**

Lp.	Centra integracji społecznej
1.	Centrum Integracji Społecznej „Cispol” w Polanowicach Polanowice, 46-220 Byczyna
2.	Centrum Integracji Społecznej w Strzelcach Opolskich ul. Budowlanych 6 47-100 Strzelce Opolskie

*Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu*

Klub Integracji Społecznej (KIS) to instytucja, której celem jest udzielenie osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i ich rodzinom pomocy w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych. Działalność Klubów ma sprzyjać samoorganizacji i podejmowaniu wspólnych inicjatyw w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym prowadzących do tworzenia własnych miejsc pracy.

Klub może stworzyć gmina lub organizacja pozarządowa prowadząca reintegrację zawodową i społeczną dla osób niepełnosprawnych, bezdomnych, bezrobotnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego oraz chorych psychicznie, które mogą zostać zatrudnione w centrum integracji społecznej.

W KIS prowadzone są działania:

- mające na celu pomoc w znalezieniu pracy bez względu na czas i wymiar jej wykonywania oraz formę zatrudnienia,
- przygotowujące do podjęcia zatrudnienia, umożliwiające uczestnictwo w pracach społecznie użytecznych, robotach publicznych,
- zapewniające poradnictwo prawne, w tym w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych.

Uczestnictwo w KIS jest dobrowolne, jednak jego warunkiem jest realizacja kontraktu socjalnego, zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej.<sup>67</sup>

W 2010 r. było w kraju ok. 300 klubów integracji społecznej. Obecnie w woj. opolskim działa 12 KIS-ów.

W centrach i klubach integracji społecznej uczestnikami rehabilitacji społeczno-zawodowej są głównie osoby bezrobotne i bezdomne, a nieznaczny odsetek stanowią osoby z zaburzeniami psychicznymi.

**Tabela 21. Kluby integracji społecznej w woj. opolskim**

<sup>66</sup> Centra Integracji Społecznej w Polsce. Publikacja – CIS 2010.pdf

<sup>67</sup> Art. 6, ust. 6 ustawy z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r. N 175 poz.1362 z póź. zm.)

Lp.	Kluby integracji społecznej
1.	Klub Integracji Społecznej przy Ośrodku Pomocy Społecznej w Grodkowie Rynek 1 , 49-200 Grodków
2.	Klub Integracji Społecznej przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Kędzierzynie-Koźlu ul. Reja 2a , 47-224 Kędzierzyn-Koźle
3.	Klub Integracji Społecznej przy Stowarzyszeniu Popierania Zaradności Życiowej i Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Pomocy Wzajemnej w Byczynie ul. Okrężna 27a , 46-220 Byczyna
4.	Klub Integracji Społecznej przy Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej ul. Sienkiewicza 8, 46-034 Pokój
5.	Klub Integracji Społecznej przy Ośrodku Pomocy Społecznej w Głuchołazach Al. Jana Pawła II 14, 48-340 Głuchołazy
6.	Klub Integracji Społecznej przy Ośrodku Pomocy Społecznej w Nysie ul. Bohaterów Warszawy 5 (zajęcia) ul. Kościuszki 11, 48-300 Nysa
7.	Klub Integracji Społecznej przy Ośrodku Integracji i Pomocy Społecznej w Ozimku ul. O. Dłuskiego 13 (zajęcia) ul. Ks. Dzierżona 4b, 46-040 Ozimek
8.	Klub Integracji Społecznej przy Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Popielowie ul. Powstańców 12, 46-090 Popielów
9.	Klub Integracji Społecznej przy Ośrodku Pomocy Społecznej w Zawadzkiem ul. Dębowa 11, 47-120 Zawadzkie
10.	Klub Integracji Społecznej przy Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Opolu ul. Małopolska 20a (zajęcia) ul. Armii Krajowej 36, 45-286 Opole
11.	Klub Integracji Społecznej prowadzony przez Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej „Barka” – Centrum Integracji Społecznej w Strzelcach Op. ul. Budowlanych 6, 47-100 Strzelce Opolskie
12.	Klub Integracji Społecznej przy Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Pokoju ul. Sienkiewicza 8, 46-034 Pokój

*Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu*

### 2.2.3 Warsztaty Terapii Zajęciowej

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) to placówki, posiadające odrębność organizacyjną i finansową, których celem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w rehabilitacji społecznej i zawodowej, w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.<sup>68</sup>

Prowadzona w WTZ rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie jego uczestnikowi uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia oraz awansu zawodowego przez poradnictwo zawodowe, udział w szkoleniach zawodowych oraz pośrednictwo pracy.<sup>69</sup> Natomiast celem rehabilitacji społecznej jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestniczenie w życiu społecznym.<sup>70</sup>

Zajęcia terapeutyczne realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji, w którym określa się formy rehabilitacji, jej zakres, metody i sposoby nauki czynności potrzebnych w codziennym życiu.

<sup>68</sup> Zasady funkcjonowania WTZ określa art. 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a także Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587).

<sup>69</sup> Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2008 r. Nr 14 poz. 92 z późn. zm.) art. 8 ust 1.

<sup>70</sup> Tamże art. 9 ust. 1



WTZ-y mają przede wszystkim poprawić zaradności i sprawność psychofizyczną uczestnika oraz przygotować go do samodzielnej egzystencji w społeczeństwie. Działalność warsztatów ma charakter niezarobkowy. Ewentualny dochód uzyskany ze sprzedaży produktów wykonanych przez uczestników warsztatów w trakcie prowadzonych zajęć rehabilitacyjnych i terapii przeznacza się na pokrycie kosztów związanych z integracją społeczną uczestników.

W każdym WTZ-ie działają pracownie, w których prowadzone są terapie zajęciowe oraz trening umiejętności życia codziennego i prowadzenia gospodarstwa domowego (np. pracownie bukociarsko-ogrodnicze lub rękodzieła), trening umiejętności praktycznych i zawodowych (pracownie komputerowe o charakterze multimedialnym, obsługi narzędzi elektrycznych), trening umiejętności społecznych (w tym funkcjonowania w grupie, ćwiczenia w komunikacji interpersonalnej, tworzenia więzi), trening umiejętności ekonomicznych (planowanie i wydatkowanie środków finansowych) oraz trening sprawności fizycznych.

Uczestnikami Warsztatów mogą być osoby niepełnosprawne z orzeczoną stopniem niepełnosprawności, które ukończyły 16 rok życia.

WTZ mają obowiązek prowadzenia cyklicznej oceny postępów terapii społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych i realizacji indywidualnych planów rehabilitacji. Winny także pomagać w usamodzielnieniu osób poprzez wyszukiwanie ofert pracy czy prowadzenia rozmów z pracodawcami w celu ich zatrudnienia.

W 2010 r. w kraju funkcjonowały 653 warsztaty terapii zajęciowej, w których uczestniczyło ok. 20 tys. osób niepełnosprawnych, w tym ok. 80% osób z zaburzeniami psychicznymi.

Na terenie woj. opolskiego działa obecnie 15 WTZ-ów, w których uczestniczy 428 osób.

**Tabela 22. Warsztaty terapii zajęciowej w woj. opolskim**

Lp.	Warsztaty terapii zajęciowej
1.	Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Diecezji Opolskiej rejon Nysa, ul. Grodkowska 26, 48-300 Nysa
2.	Warsztat Terapii Zajęciowej przy Towarzystwie Pomocy Ludziom w Oleśnie, ul. Dworcowa 13A, 46-300 Olesno
3.	Warsztaty Terapii Zajęciowej przy fundacji DOM w Opolu, ul. Mielęckiego 4a, 45-115 Opole
4.	Warsztat Terapii zajęciowej przy Stowarzyszeniu Przyjaciół Chorych "Nadzieja", ul. Pułaskiego 3b, 46-100 Namysłów
5.	Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Diecezji Opolskiej rejon Głuchołazy, ul. Gen. Andersa 76, 48-340 Głuchołazy

6.	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Krapkowicach, ul. Mickiewicza 1, 47-300 Krapkowice
7.	Warsztaty Terapii Zajęciowej przy Polskim Stowarzyszeniu Osób z Upośledzeniem Umysłowym, ul. Skarbowa 4, 47-200 Kędzierzyn-Koźle
8.	Warsztat Terapii Zajęciowej przy Brzeskim Stowarzyszeniu Chorych na SM, ul. Kamienna 4, 49-300 Brzeg
9.	Warsztat Terapii Zajęciowej Stowarzyszenia Przyjaciół i Osób Niepełnosprawnych "Pomóż Im", ul. Kościuszki 52, 49-340 Lewin Brzeski
10.	Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Diecezji Opolskiej w Starych Siołkowicach, ul. Piastowska 28, 46-083 Stare Siołkowice
11.	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Jędrzejowie, Jędrzejów 32a, 49-200 Grodków
12.	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Głubczycach, ul. Sobieskiego 5, 48-100 Głubczyce
13.	Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Diecezji Opolskiej rejon Kluczbork, ul. Katowicka 9, 46-200 Kluczbork
14.	Warsztat Terapii Zajęciowej przy Domu Pomocy Społecznej w Radawiu, ul. Żwirowa 1, 46-048 Radawie
15.	Warsztaty Terapii Zajęciowej prowadzone przez Zgromadzenie Braci Szkół Chrześcijańskich ul. Czarna 2, 47-120 Zawadzkie

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

## 2.2.4 Zakłady Aktywności Zawodowej

Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ) mogą być tworzone przez gminę, powiat, fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.<sup>71</sup>

ZAZ jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką, w której co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych stanowią osoby niepełnosprawne, przy czym pracownicy z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną mogą stanowić maksymalnie 35% ogółu zatrudnionych. Oferta działania zakładu skierowana jest przede wszystkim do osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz ze schorzeniami psychicznymi, które ustawodawca uznał za mające największe trudności z zatrudnieniem na otwartym rynku pracy.

Cele te realizowane są poprzez:

- dostosowanie stanowisk pracy do indywidualnych potrzeb pracowników niepełnosprawnych;
- szkolenia ustawiczne;
- organizację specjalistycznych szkoleń i warsztatów z zakresu wykorzystania nowoczesnych technik pracy, a także obsługi nowych maszyn i urządzeń;

<sup>71</sup> Zasady funkcjonowania ZAZ określa art. 29 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.) oraz wydane na jej podstawie Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. z 27 grudnia 2007 r.).

- szkolenia w zakresie doradztwa zawodowego i orientacji zawodowej, poszukiwania pracy na otwartym rynku, autoprezentacji i radzenia sobie ze stresem;
- organizację staży zawodowych na otwartym rynku pracy;
- organizację staży zawodowych w ZAZ dla uczestników ŚDS i WTZ, uczestnictwo w imprezach, festynach, wystawach i targach;

ZAZ oprócz działalności czysto integracyjnej może również prowadzić działalność gospodarczą (posiada samodzielność prawną i finansową).

W 2010 r. w kraju funkcjonowało 61 zakładów aktywności zawodowej, w których zatrudnionych było 2 122 osoby niepełnosprawne.

W woj. opolskim działają dwa zakłady aktywności zawodowej: w Opolu i Branicach, w których zatrudnionych jest łącznie 100 osób, w tym 60 osób z zaburzeniami psychicznymi.

**Tabela 23. Zakłady aktywności zawodowej w woj. opolskim**

Lp.	Zakłady aktywności zawodowej
1.	Zakład Aktywności Zawodowej im. Jana Pawła II ul. Szpitalna 18 48-140 Branice
2.	Zakład Aktywności Zawodowej ul. Mieleckiego 4a 45-115 Opole Fundacja „Dom Rodzinnej Rehabilitacji Dzieci z Porażeniem Mózgowym” w Opolu

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

### 2.2.5 Zakłady Pracy Chronionej

Zakłady Pracy Chronionej (ZPCH) to jedna z głównych form rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Zasady funkcjonowania ZPCH reguluje ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych.<sup>72</sup> Statut zakładu pracy chronionej może otrzymać każdy pracodawca prowadzący własną działalność gospodarczą, jeżeli przez okres 6 miesięcy osiąga odpowiednie wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych:

- co najmniej 40% zatrudnionych stanowią osoby niepełnosprawne, w tym co najmniej 10% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności lub
- co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych albo upośledzonych umysłowo zaliczono do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności.

<sup>72</sup> Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2008 r. Nr 14 poz. 92 z późn. zm.)

Ponadto pracodawca musi przez okres co najmniej 12 miesięcy zatrudniać 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy. Status zakładu pracy chronionej przyznaje i odwołuje wojewoda.

Podstawowym celem działania ZPCH jest zapewnienie pracy odpowiedniej do stopnia dysfunkcji pracowników oraz zagwarantowanie doraźnej i specjalistycznej opieki medycznej, poradnictwa oraz usług rehabilitacyjnych.

Otrzymanie statusu ZPCh umożliwia pracodawcy skorzystanie z ulg podatkowych i innych zwolnień związanych z kierowaniem firmą. Pracodawca może również ubiegać się o refundacje wynagrodzeń dla osób chorych psychicznie, upośledzonych umysłowo lub z epilepsją w wysokości 75% najniższego wynagrodzenia.

W Polsce jest 2100 zakładów pracy chronionej, w których zatrudnionych jest 189 tys. osób niepełnosprawnych. W woj. opolskim działają obecnie 24 zakłady pracy chronionej, w których zatrudniono 2 881 osób niepełnosprawnych, w tym 353 osoby z zaburzeniami psychicznymi.

**Tabela 24. Zakłady pracy chronionej w woj. opolskim w 2011 r.**

Lp.	Zakłady pracy chronionej
1.	AUTO POWER ELECTRONIC ul. Zbożowa 12, 45-837 Opole
2.	IPAK - Dariusz Niklas, ul. Cmentarna 6, 46-070 Chmielowice
3.	"ODNOWA" Sp. z o.o. ul. Koraszewskiego 8-16, 45-011 Opole
4.	OPOLTRADE PHU Zygmunt Chudykowski ul. Struga 11, 45-073 Opole
5.	"ODRA" Sp. z o.o. ul. Nowowiejskiego 19, 45-789 Opole
6.	PPU "ENERGETYK" Sp. z o.o. ul. Armii Krajowej 36, 45-071 Opole
7.	GWARANT Agencja Ochrony Spółka Akcyjna ul. Cygana 2, 45-131 Opole
8.	Sp. Inwalidów ZORZA

	ul. 1-go Maja 27 , 47-100 Strzelce Opolskie
9.	Brzeskie Centrum Handlowe MARKO. Zakład Pracy Chronionej Scelina Marek i Spółka Sp. j. ul. Trzech Kotwic 11, 49-300 Brzeg
10.	PROKONEX S.A. ul. Chocimska 2B, 49-304 Brzeg
11.	Sp. Inwalidów ZWYCIĘSTWO w likwidacji ul. Garbarska 15, 49-300 Brzeg
12.	Sp. Inwalidów PIAST w likwidacji ul. Kręta 8, 48-100 Głubczyce
13.	Sp. Inwalidów INMET ul. Portowa 33, 47-206 Kędzierzyn-Koźle
14.	INPARCO Sp. z o.o. ul. Powstańców 70, 47-220 Kędzierzyn-Koźle
15.	PPHU FLAXPOL Sp. z o.o. ul. Władysława Jagiełły 1, 46-200 Kluczbork
16.	PPH LUZ s.c. Rynek 15, 46-200 Kluczbork
17.	Sp. Inwalidów METALOWIEC ul. Fabryczna 2, 46-100 Namysłów
18.	Zakład Produkcji Opakowań z Tektury JARPAK Alicja Wątrobińska ul. Sienkiewicza 14, 48-370 Paczków
19.	Sp. Inwalidów ODRODZENIE ul. Akacyjowa 4, 46-300 Olesno
20.	Zakład Usługowy MAX Jarnołtówek 24, 48-267 Jarnołtówek
21.	Sp. PIONIER ul. Batorego 35, 48-200 Prudnik
22.	„PREWENCJA” Agencja Ochrony i Detektywistyki Sp. z o.o. ul. Fabryczna 2, 49-300 Brzeg
23.	„COMPLEX” Z. Gołębiowski i BP Spółka Jawna Pl. Zamkowy 5, 49-300 Brzeg
24.	Brzeskie Centrum Handlowe MARKO. Zakład Pracy Chronionej Scelina Marek i Spółka Komandytowa ul. Trzech Kotwic 11, 49-300 Brzeg

*Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu*

## 2.2.6 Stowarzyszenia i fundacje

Według Stowarzyszenia Klon/Jawor w woj. opolskim zarejestrowanych jest 86 fundacji, stowarzyszeń oraz spółdzielni pracy i inwalidów prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego (spis w załączeniu).

## 3 Wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej w woj. opolskim

Proces tworzenia infrastruktury ekonomii społecznej rozpoczął się w 2005 r., gdy z inicjatywy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej powstało pięć Regionalnych Funduszy Ekonomii Społecznej. Przyjęto zasadę, że obejmują one teren całego kraju. Obszar województwa opolskiego objęty był działaniem Funduszu prowadzonego przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej „WAMACOOP” z Olsztyna. Od 2007 r. MPiPS rozpoczęło organizowanie konkursów na lokalne Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej. Zadaniem ośrodków było udzielanie wsparcia doradczego spółdzielniom socjalnym oraz przyznawanie małych grantów w wysokości 10-20 tys. zł. Np. tego typu Ośrodek w latach 2007-2009 r. prowadził Urząd

Miasta i Gminy Byczyna, który w tym okresie dofinansował granty na łączną kwotę 164 tys. zł.

Jednocześnie od 2008 r. w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na poziomie regionalnym wdrażane było Poddziałanie 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej. W ramach zdania finansowane były projekty, których celem było wsparcie dla utworzenia i/lub funkcjonowania (w tym wzmocnienia potencjału) instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej, zapewniających w ramach projektu w sposób komplementarny i łączny:

- dostęp do usług prawnych, księgowych, marketingowych;
- doradztwo (indywidualnego i grupowego, m.in. w postaci punktów lub centrów doradztwa, inkubatorów społecznej przedsiębiorczości tworzących wspólną infrastrukturę rozwoju);
- szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej;
- usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej (m.in. poprzez budowę sieci współpracy lokalnych podmiotów w celu wspierania rozwoju podmiotów ekonomii społecznej);
- promocję ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.<sup>73</sup>

W latach 2009-2010 zawarto 9 umów z projektodawcami na realizację działań z zakresu wsparcia ekonomii społecznej na kwotę ponad 6 mln. zł.

**Tabela 25. Projekty na rzecz wsparcia ekonomii społecznej (Priorytet VII PO KL, Działanie 7.2, Poddziałanie 7.2.2) w woj. opolskim w latach 2008-2010**

Lp.	Okres realizacji	Nazwa Beneficjenta	Tytuł projektu	Wartość projektu ogółem (PLN)	EFS (85%)	Pozostałe środki - wkład krajowy publiczny (15%)
1.	01.03.2009-28.02.2010	Fundacja Pomocy Dzieciom Bądź Dobroczyńcą	BOSA Ekonomia Społeczna, czyli Brzesko-Opolsko-Strzeleccy Animatorzy Ekonomii Społecznej	<b>756 298,00</b>	642 853,30	113 444,70
2.	01.02.2009 - 30.06.2010	Gmina Byczyna	Byczyński Inkubator Gospodarki Społecznej	<b>465 705,00</b>	395 849,25	69 855,75
3.	02.02.2009-30.06.2010	Wojewódzkie Towarzystwo Walki z Kalectwem w Opolu	Ekonomia społeczna dla Ciebie i dla regionu, wyrównanie szans	<b>776 312,80</b>	659 865,88	116 446,92
4.	01.03.2010-31.03.2011	Międzynarodowe Centrum Partnerstwa Partners Network	"Animatorzy i Animatorki Ekonomii Społecznej w powiatach: nyskim, prudnickim i krapkowickim"	<b>692 607,40</b>	588 716,29	103 891,11
5.	01.01.2010-31.12.2010	Fundacja "Merkury"	Opolski Inkubator Społecznej Przedsiębiorczości	<b>663 922,00</b>	564 333,70	99 588,30
6.	01.01.2010-30.06.2011	Gmina Byczyna	Byczyński Inkubator Gospodarki Społecznej	<b>465 390,00</b>	395 581,50	69 808,50
7.	01.01.2010-30.06.2011	Dom Współpracy Polsko - Niemieckiej	proES - kompleksowe działania na rzecz wzmocnienia ekonomii	<b>514 291,62</b>	437 147,88	77 143,74

<sup>73</sup> Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, s. 238 [http://www.efs.gov.pl/Dokumenty/ZmianyW/Dokumentach/Strony/Znowelizowana\\_wersja\\_SzOP\\_POKL\\_231211.asp](http://www.efs.gov.pl/Dokumenty/ZmianyW/Dokumentach/Strony/Znowelizowana_wersja_SzOP_POKL_231211.asp) (18.04.2012 r., godz. 7<sup>50</sup>)

			społecznej			
8.	01.05.2010-30.06.2011	Opolskie Centrum Demokracji Lokalnej FRDL	Rozwój Ekonomii Społecznej na Opolszczyźnie	<b>630 167,46</b>	535 642,34	94 525,12
9.	01.11.2010 - 31.10.2012	Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowo-Produkcyjna w Byczynie	Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej	<b>605 334,00</b>	514 533,90	90 800,10
10.	23.11.2010 - 22.11.2011	Fundacja Pomocy Dzieciom "Bądź Dobroczyńcą"	Bosa Ekonomia Społeczna II w powiatach: nyskim, prudnickim i głubczyckim	<b>868 700,00</b>	738 395,00	130 305,00
11.	23.11.2010 - 22.07.2012	Dom Współpracy Polsko - Niemieckiej	proES extra - kompleksowe działania na rzecz wzmocnienia ekonomii społecznej	<b>655 090,97</b>	556 827,32	98 263,65
12.	01.02.2011-30.09.2012	Opolskie Forum Organizacji Społecznych w Opolu	Ekonomia społeczna szansą dla Ciebie i dla regionu	<b>658 330,00</b>	559 580,50	98 749,50
13.	01.09.2009 - 31.12.2010	Województwo Opolskie/Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu	Wsparcie dla opolskiego modelu ekonomii społecznej	<b>935 270,00</b>	794 979,50	140 290,50

Zródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.pokl.opole.pl>

Wspieranie sektora ekonomii społecznej stanowi także istotny element działalności Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu. Wyrazem tego była m.in. realizacja w latach 2009-2010 w ramach Poddziałania 7.2.2 PO KL projektu systemowego pn. „Wsparcie dla opolskiego modelu ekonomii społecznej”.<sup>74</sup> Zakładał on wsparcie podmiotów ekonomii społecznej poprzez doradztwo, szkolenia oraz promocję, w tym publikacje artykułów prasowych i tematycznych audycji radiowych. Wartość projektu wyniosła 935 270,00 zł, a jego adresatami były przede wszystkim osoby wykluczone społecznie i podmioty gospodarki społecznej oraz wszelkie instytucje i osoby zainteresowane rozpoczęciem działalności w ramach ekonomii społecznej.

Jednym z podstawowych celów tego projektu było wsparcie marketingowo – finansowo – księgowo podmiotów gospodarki społecznej w woj. opolskim oraz *coaching*. Projekt umożliwił także diagnozę potencjału gospodarczego opolskich podmiotów ekonomii społecznej, analizę rynku usług i produkcji oraz przygotowanie biznes planów dla takich podmiotów. Podmiotom ekonomii społecznej zapewniono pomoc doradców i ekspertów biznesowych oraz przygotowano programowe i edukacyjne podstawy dla spójnego i efektywnego rozwoju ekonomii społecznej w regionie. W ramach tego zadania opracowano i wydano podręcznik dotyczący strategii rozwoju gospodarki społecznej na Opolszczyźnie oraz międzysektorowego programu szkoleniowego.<sup>75</sup>

Innym elementem tego projektu było powołanie przy Marszałku Województwa – Opolskiej Grupy Doradczej. Zrzesza ona przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, instytucji rynku pracy, pomocy społecznej, organizacji pozarządowych (w tym ekonomii społecznej) oraz środowiska naukowego i biznesu. Jej zadaniem jest m. in. opracowanie strategii działań na rzecz gospodarki społecznej w województwie oraz stworzenie odpowiedniego instrumentarium dla ukształtowania opolskiego modelu ekonomii społecznej.

W ramach ROPS w Opolu powołano także Centrum Promocji i Rozwoju Gospodarki Społecznej, którego zadaniem jest stałe wspieranie podmiotów ekonomii społecznej

<sup>74</sup> Obecnie wsparciem podmiotów ekonomii społecznej w regionie zajmuje się w ROPS w Opolu Centrum Promocji i Rozwoju Gospodarki Społecznej

<sup>75</sup> Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, *Wsparcie dla opolskiego modelu ekonomii społecznej*, Opole 2010

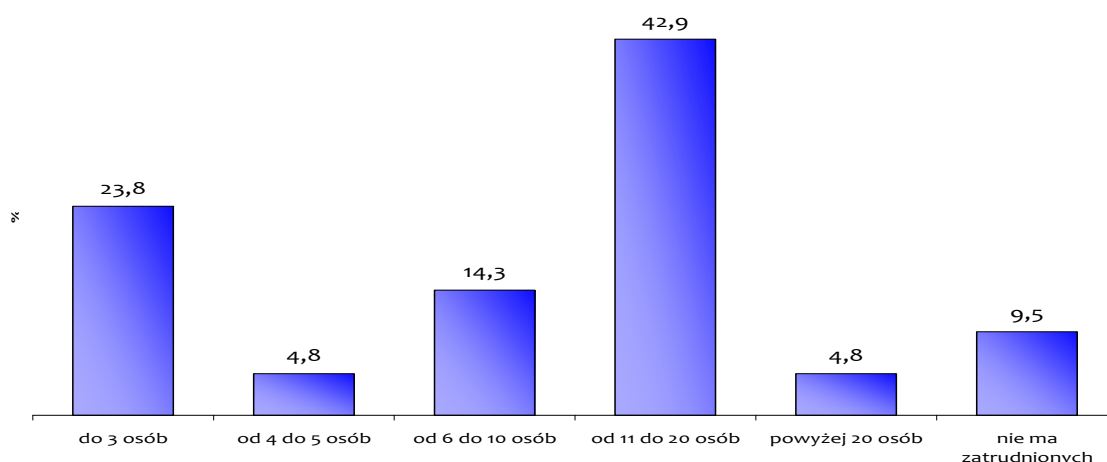
w województwie, w tym prowadzenie działań informacyjnych, konsultacyjnych, szkoleniowych, pomoc w pozyskiwaniu funduszy unijnych i inicjowanie projektów badawczych.

#### 4 Ekonomia społeczna i otoczenie ekonomii społecznej w świetle badań ankietowych

Według badań przeprowadzonych w październiku 2010 r. większość badanych podmiotów ekonomii społecznej posiadała co najmniej kilkuletnie doświadczenie.<sup>76</sup> Dominowały podmioty funkcjonujące od 4 do 6 lat (47%), a niemal 1/5 badanych podmiotów działała powyżej 10 lat.

Mimo tego, że prawie połowa podmiotów zatrudniała od 11 do 20 pracowników to niemal 10 proc. badanych organizacji nie zatrudniała płatnego personelu, a niemal ¼ zatrudniała nie więcej niż 3 pracowników.

Wykres 6. Rozkład zatrudnienia w badanych podmiotach



Źródło: Opracowanie własne

<sup>76</sup> Badaniem objęto podmioty sektora ekonomii społecznej i jego otoczenia (stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej, centra i kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej). Ankieta pocztowa została rozesłana do 34 podmiotów z terenu woj. opolskiego (wypełnione ankiety przekazały 22 podmioty).

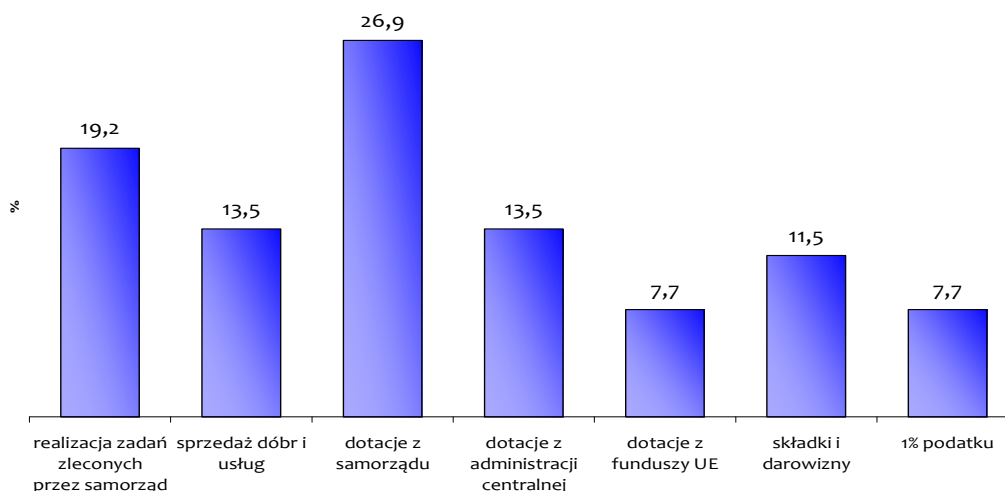


Wśród osób zatrudnionych w badanych podmiotach znajdowały się głównie osoby należące do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym – niepełnosprawni i długotrwale bezrobotni.

Podmioty biorące udział w badaniu stosunkowo rzadko korzystały ze wsparcia wolontariuszy. Niemal połowa z nich (44,4%) w ogóle nie korzystała z wolontariatu. 27,8% organizacji korzystało ze wsparcia do 4 osób, 16,7 proc. od 5 do 10 osób, zaś jedynie 11,1% od 11 do 20 osób.

Głównym przychodem badanych podmiotów są środki publiczne. Dla 26,9% podmiotów źródłem przychodów są dotacje z samorządu, 19,2% wskazało środki pozyskane na realizację zadań zleconych, a 13,5% dotacje przekazane przez jednostki administracji centralnej. Za ledwie 13,5% podmiotów jako źródło przychodów wskazało sprzedaż dóbr i usług.

**Wykres 7. Źródła przychodów badanych podmiotów (% spośród wszystkich odpowiedzi)**



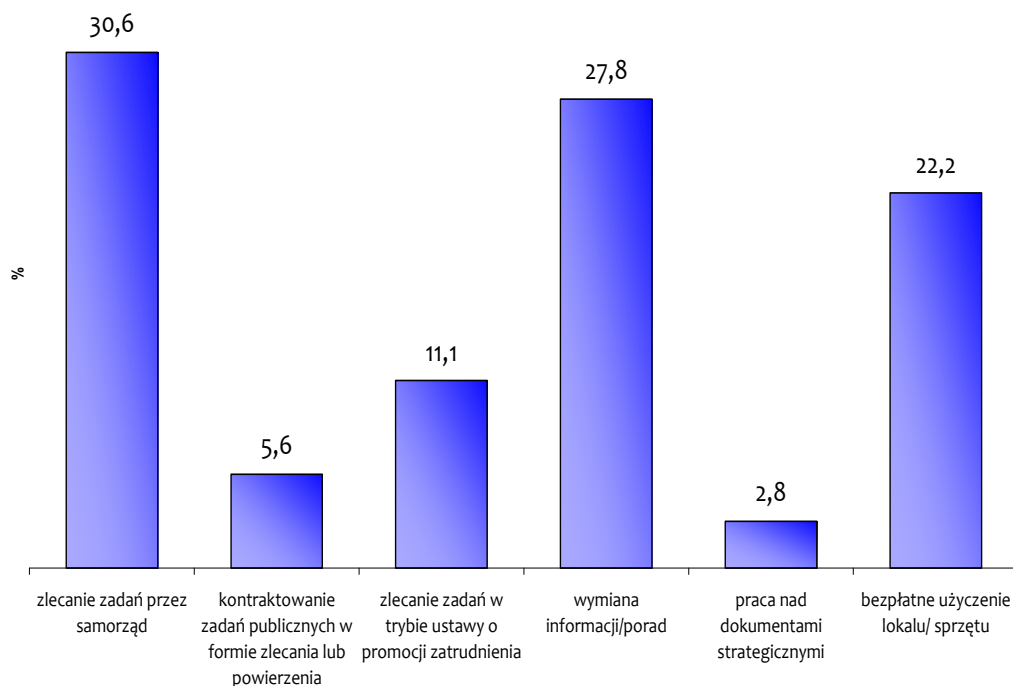
Źródło: Opracowanie własne

Zdecydowana większość badanych podmiotów w ramach prowadzenia bieżącej działalności współpracuje z instytucjami administracji publicznej szczebla powiatowego (86,4%) i gminnego (76,2%).

Ponad połowa badanych podmiotów wskazała, że współpraca ta odbywa się co najmniej raz w miesiącu (57,1%), dla prawie 20% występuje co najmniej raz na kwartał, 9,5% zadeklarowało, że raz na pół roku, a 4,8%, że raz na rok. Zdecydowanie rzadziej badane podmioty współpracowały z instytucjami publicznymi szczebla wojewódzkiego (twierdząco odpowiedziało 54,5% badanych).

Współpraca z jednostkami administracji publicznej w przypadku badanych podmiotów najczęściej przybierała formę zlecenia zadań (30,6%), wymiany informacji (27,8%) oraz bezpłatnego użyczenia lokalu i/lub sprzętu (22,2%).

**Wykres 8. Rodzaje wsparcia jakie badane podmioty otrzymują od instytucji samorządowych (proc. spośród wszystkich odpowiedzi)**



Źródło: Opracowanie własne

Według badanych najczęstszymi przeszkodami w relacjach między sektorem ekonomii społecznej i jednostkami samorządu terytorialnego są: niechęć do współpracy administracji lokalnej, brak zaufania do podmiotów ekonomii społecznej oraz niedostosowane do możliwości podmiotów ekonomii społecznej procedury konkursowe.

**Tabela 26. Ranking przeszkód ograniczających współpracę między badanymi podmiotami a samorządem terytorialnym wg liczby wskazań**

Rodzaj przeszkód	na pierwszym miejscu	na drugim miejscu	na trzecim miejscu
przeszkody - niechęć administracji lokalnej do współpracy	5	1	1
przeszkody - brak zaufania do inicjatyw gospodarki społecznej	2	2	2
przeszkody - niechęć gospodarki społecznej do współpracy	0	1	2
przeszkody - złe doświadczenia	1	0	0
przeszkody - brak szkoleń	1	1	1
przeszkody - brak kompetencji urzędników	1	1	0
przeszkody - brak doświadczenia po stronie gospodarki społecznej	0	0	0
przeszkody - niska aktywność gospodarki społecznej	2	0	0
przeszkody - procedury konkursowe niedostosowane do możliwości gospodarki społecznej	0	3	2
przeszkody - brak systemu wsparcia dla nowych podmiotów	1	1	0
przeszkody - brak współpracy między podmiotami gospodarki społecznej	1	1	0

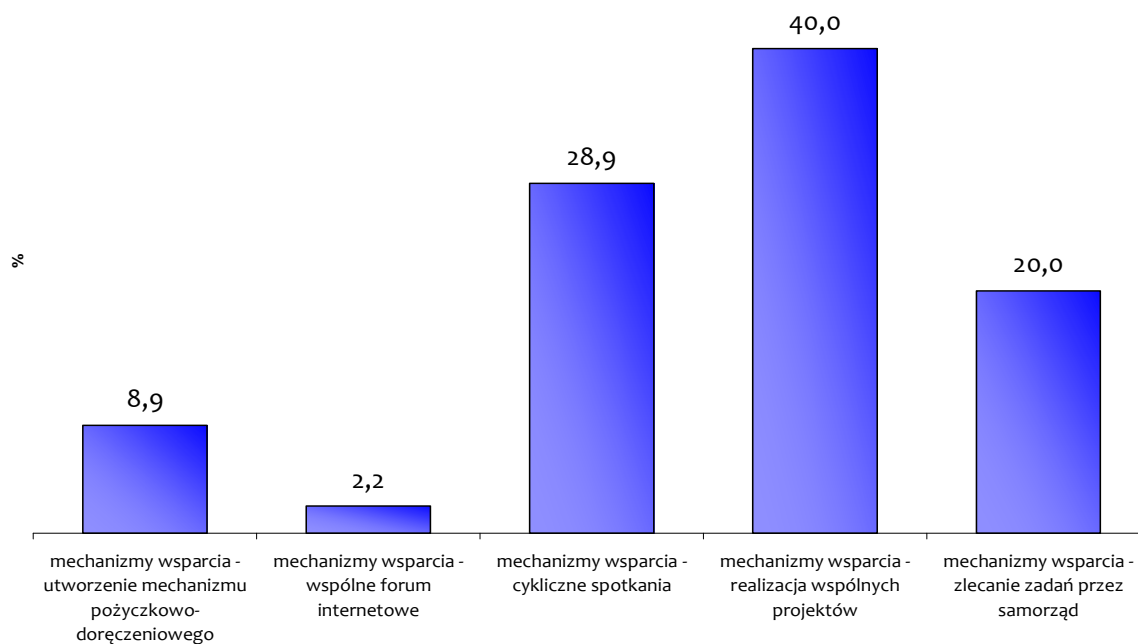
Wśród głównych potrzeb sygnalizowanych przez badane podmioty na pierwszym miejscu według liczby wskazań znalazło się bezpośrednie wsparcie finansowe oraz doradztwo w zakresie zarządzania. Na drugim i trzecim miejscu najczęściej wskazywano wsparcie szkoleniowe oraz doradztwo prawno- finansowe.

**Tabela 27. Ranking potrzeb badanych podmiotów wg liczby wskazań**

Kategoria potrzeb	na pierwszym miejscu	na drugim miejscu	na trzecim miejscu
potrzeby: doradztwo w zakresie zarządzania	3	0	1
potrzeby: doradztwo w zakresie marketingu i promocji	2	4	0
potrzeby: szkolenia	2	5	5
potrzeby: pomoc lokalowa	1	0	2
potrzeby: doradztwo prawne/ finansowe	2	1	4
potrzeby: wsparcie finansowe	8	3	3
potrzeby: zakup sprzętu/remontu	2	7	3

Wśród pożądaných mechanizmów wsparcia bieżącej działalności podmiotów ekonomii społecznej badani najczęściej wskazywali realizację wspólnych projektów (40%), cykliczne spotkania (28,9%) oraz zlecenie zadań przez jednostki samorządu terytorialnego (20%). Zdaniem respondentów istotnym elementem wsparcia sektora byłoby także utworzenie funduszu pożyczkowo- doręczeniowego dedykowanego podmiotom ekonomii społecznej (8,9%).

**Wykres 9. Pożądane mechanizmy wsparcia działalności badanych podmiotów (proc. spośród wszystkich odpowiedzi)**



## 5. Wnioski z diagnozy

✚ Sytuacja społeczno-gospodarcza woj. opolskiego podlega stopniowym zmianom.

Występują:

- zbliżone do średnich w kraju warunki w zakresie dochodów i wydatków (dochody ludności są nieco niższe niż średnie dla kraju, za to wydatki – nieco wyższe);
- nieco lepsza niż w innych województwach sytuacja w zakresie wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku, wyposażenie mieszkań itp.;
- w woj. opolskim występują od wielu lat najniższe wskaźniki ubóstwa, najmniej jest również osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej.

✚ Natomiast mniej korzystna sytuacja występuje w zakresie:

- dynamiki przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw (najniższy wskaźnik w kraju);
- aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) – współczynnik aktywności jest niższy niż średnia w kraju;
- struktury osób bezrobotnych (dużego udziału wśród bezrobotnych osób długotrwale bezrobotnych, bezrobotnych bez średniego wykształcenia, bez kwalifikacji zawodowych, a także bezrobotnych do 25 roku życia);
- liczby podmiotów gospodarczych przypadających na 1 tys. mieszkańców (95 podmiotów, w kraju - 101);

- nakładów inwestycyjnych (w 2011 r. nakłady na inwestycje spadły, a woj. opolskie znalazło się pod tym względem na ostatnim miejscu w kraju);<sup>77</sup>
  - niekorzystnej struktury wiekowej ludności (niski odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, przy wysokim udziale osób w wieku poprodukcyjnym i najszybciej w kraju rosnącej liczbie osób po 80 roku życia);
  - poziomu kapitału społecznego i społeczeństwa obywatelskiego – mimo wyższych niż w innych częściach kraju wskaźników integracji społecznej, udziału w życiu społeczności lokalnych (fundacjach, stowarzyszeniach), liczba aktywnych organizacji pozarządowych jest mała, a zakres współpracy i partnerstwa międzysektorowego jest niewystarczający. Świadczą o tym wyniki badań o aktywnych formach wsparcia (niewiele partnerskich projektów realizowanych w ramach POKL) oraz badania *Instytucje wobec potrzeb osób starszych* (prawie całkowity brak działań partnerskich między organizacjami pozarządowymi i instytucjami publicznymi);
  - niewystarczającej liczby i nierównomiernego występowania podmiotów ekonomii społecznej w woj. opolskim, zwłaszcza spółdzielni socjalnych (3 z 10 spółdzielni znajdują się w gminie Byczyna, działają tylko po 2 CIS-y i ZAZ-y, a liczba WTZ-ów i KIS-ów jest zbyt mała w stosunku do potrzeb).
- ✚ Występujące w woj. opolskim niekorzystne zjawiska demograficzne – starzenie się społeczeństwa, zwłaszcza znaczny wzrost liczby osób po 80 roku życia będą powodowały wzrost zapotrzebowania na specjalistyczne usługi rehabilitacyjne, zdrowotne, społeczne dotyczące właśnie tej grupy mieszkańców regionu. Jednym ze sposobów rozwiązania tych problemów może być działalność podmiotów ekonomii społecznej, które potrafią świadczyć tego rodzaju usługi w sposób dostosowany do szczególnych potrzeb klientów. Orientacja na misję i rzeczywista intencja trwałego rozwiązania problemów daje temu sektorowi olbrzymią przewagę nad instytucjami publicznymi, czy nawet komercyjnymi.
- ✚ Specyficzną grupą beneficjentów ekonomii społecznej będą osoby z zaburzeniami psychicznymi wymagające wyjątkowych form wsparcia oraz aktywizacji społecznej i zawodowej. Dotychczasowe działania tych podmiotów opisuje *wojewódzki program poszerzenia, zróżnicowania i unowocześnienia pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy: bytowej, mieszkaniowej, stacjonarnej, samopomocy środowiskowej oraz wojewódzki program rozwoju zróżnicowanych form wspieranego zatrudnienia i przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi*<sup>78</sup>. **Wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze i rehabilitacyjne, w tym dla osób**

<sup>77</sup> Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw nr 4/2011, GUS, Warszawa kwiecień 2012, s. 53 [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz\\_informacja\\_o\\_sytuacji\\_spol\\_wojewodztw\\_4\\_2011.pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_informacja_o_sytuacji_spol_wojewodztw_4_2011.pdf) (27.04.2012 r., godz. 7<sup>50</sup>)

<sup>78</sup> Elementy regionalnego programu ochrony zdrowia psychicznego województwa opolskiego (projekt)

**starszych i/lub zaburzonych psychicznie, może być szansą na rozwój ekonomii społecznej w woj. opolskim.**

- ✚ Istotnym zagadnieniem jest **finansowanie podmiotów ekonomii społecznej oraz wypracowanie sposobów wsparcia tego sektora**. Niezbędne jest zarówno zbudowanie trwałego systemu finansowego o charakterze pożyczkowo-poręczeniowym, jak również wsparcia w formie grantów. Wymaga to utworzenia funduszu pożyczkowego na szczeblu samorządu gminnego, powiatowego oraz wojewódzkiego oraz udzielanie pomocy i ułatwień w pozyskiwaniu przez podmioty ES środków zewnętrznych (dotacji budżetu państwa, środków unijnych, prywatnych).
- ✚ Urzeczywistnienie idei ekonomii społecznej i utrwalenie tych instytucji w życiu społecznym regionu wymaga również systematycznych **działań edukacyjnych i promocyjnych**. Chodzi o kształcenie i promowanie działań PES wśród pracowników instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, wolontariuszy, przedstawicieli podmiotów ES (szczególnie ich liderów), a także prywatnych przedsiębiorców, przedstawicieli samorządu terytorialnego, młodzieży szkolnej i akademickiej. Działania edukacyjne mają być również skierowane dla pracowników PES lub kandydatów na członków tych organizacji (zdobycie umiejętności zarządzania, pozyskiwania środków, promowania własnych działań, prowadzenia działań partnerskich).
- ✚ Rozwój sektora ekonomii społecznej możliwy jest w warunkach **współdziałania i partnerstwa wszystkich instytucji i podmiotów działających w lokalnej społeczności**. Wiodącą rolę w tym systemie pełnić winni pracownicy ośrodków pomocy społecznej i instytucji rynku pracy, na co dzień rozwiązujący problemy ubóstwa, marginalizacji i wykluczenia społecznego. Podmioty ekonomii społecznej mają szansę na funkcjonowanie i rozwój wyłącznie w przyjaznym i współpracującym otoczeniu społecznym;
- ✚ W ramach działań systemowych ważną rolę pełnią również **działania legislacyjne** (państwowe – ustawy i rozporządzenia, w tym rozwój klauzul społecznych oraz samorządowe – np. włączenie ekonomii społecznej do priorytetów lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych).
- ✚ Kreowanie właściwego klimatu społecznego wokół podmiotów ES (akcje promocyjne, media, poprawa jakości produkowanych towarów i usług, przychylnie nastawienie przedstawicieli władz samorządowych) to również ważne działania wpływające na poprawę kondycji tego sektora. Efektem tych działań będzie również wzrost zaufania społecznego, zwiększenie społecznej i obywatelskiej aktywności oraz samozaradności.

## 6. ANALIZA SWOT ekonomii społecznej w woj. opolskim

ATUTY	SŁABOŚCI
<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Zainteresowanie przedstawicieli samorządu województwa ekonomią społeczną.</li> <li>2. Wzrost zainteresowania przedstawicieli samorządu terytorialnego organizacjami pozarządowymi jako partnerem i realizatorem zadań z zakresu polityki społecznej.</li> <li>3. Dynamiczny rozwój podmiotów ekonomii społecznej w regionie.</li> <li>4. Bogata instytucjonalnie oferta edukacyjna regionu – szkoły wyższe i ośrodki naukowe.</li> <li>5. Możliwość pozyskania środków z EFS na prowadzenie szkoleń z zakresu ekonomii społecznej.</li> <li>6. Rozwój w regionie sektora pozarządowego i jego zwiększająca się rola w realizacji zadań z zakresu polityki społecznej.</li> <li>7. Korzystna pod względem gospodarczym lokalizacja regionu ze względu na dobrą dostępność komunikacyjną i rynki zbytu.</li> <li>8. Dorobek historyczno – kulturowy regionu umożliwiający tworzenie atrakcyjnego produktu lokalnego.</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Niewystarczający zakres działań informacyjno-promocyjnych podmiotów ekonomii społecznej.</li> <li>2. Stereotypy funkcjonujące w świadomości społecznej dotyczące działalności podmiotów ekonomii społecznej.</li> <li>3. Brak działań monitorujących ekonomię społeczną w regionie.</li> <li>4. Brak uwzględnienia w strategiach gminnych i powiatowych problematyki z zakresu ekonomii społecznej.</li> <li>5. Brak wystarczającej wiedzy i umiejętności pracowników podmiotów ekonomii społecznej w zakresie zarządzania tymi instytucjami.</li> <li>6. Instytucje finansujące nie dysponują ofertą dostosowaną do podmiotów ES – istnieją tylko narzędzia komercyjne, do których utrudniony jest dostęp.</li> <li>7. Nierównomierny rozwój sektora ekonomii społecznej w regionie</li> </ol>

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Działania w skali ogólnopolskiej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej (działalność naukowo-badawcza, edukacyjna i legislacyjna).</li> <li>2. Możliwość wspierania rozwoju podmiotów ES przez administrację publiczną z wykorzystaniem instrumentów aktywnej polityki społecznej, w tym EFS.</li> <li>3. Wsparcie szkoleniowe i rozwój zasobów ludzkich w instytucjach sektora publicznego pod kątem przygotowania do współpracy z podmiotami ES.</li> <li>4. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego.</li> <li>5. Nowe technologie teleinformatyczne.</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Niewystarczające zaufanie przedstawicieli władz lokalnych do podmiotów ES.</li> <li>2. Słabość rozwiązań legislacyjnych regulujących finansowanie podmiotów ES.</li> <li>3. Instrumentalne traktowanie podmiotów ES przez podmioty administracji publicznej.</li> <li>4. Niedostateczne zainteresowanie mediów promowaniem ES.</li> <li>5. Niski poziom konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej na rynku usługowo – produkcyjnym.</li> <li>6. Niski poziom innowacyjności podmiotów ekonomii społecznej.</li> </ol>

## 7. Priorytety i kierunki interwencji

**Cel główny:** zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w rozwoju woj. Opolskiego w okresie od 2013 do 2020 roku

**Priorytet 1 :** Budowanie kapitału społecznego

**Cel główny dla priorytetu :** Podniesienie stopnia partycypacji mieszkańców w działaniach PES w okresie 2013-2020

**Cele szczegółowe :**

1. Zwiększenie liczby podmiotów ekonomii społecznej w regionie.
2. Wzrost bazy członkowskiej i liczby pracowników w PES.

3. Rozwój infrastruktury organizacyjno – prawno – ekonomicznej dla tworzenia i wsparcia podmiotów ekonomii społecznej.

#### **Działania:**

- Inspirowanie samorządów oraz innych podmiotów sektora publicznego, społecznego i prywatnego do tworzenia podmiotów ekonomii społecznej.
- Pomoc merytoryczna i prawna dla osób zainteresowanych zakładaniem PES.
- Inicjowanie kontaktów menadżerów PES oraz potencjalnych pracowników, członków i wolontariuszy.
- Pomoc samorządów lokalnych dla PES.
- Tworzenie warunków do wprowadzania innowacyjnych form współpracy instytucji samorządowych (PUP i OPS ) oraz działań międzysektorowych w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym celem zakładania nowych podmiotów ES.
- Stworzenie sieci ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w woj. opolskim do 30 czerwca 2015 roku.
- Tworzenie partnerstw publiczno-społecznych.

#### **Wskaźniki Produktu:**

- 1) Liczba osób zatrudnionych (bez względu na podstawę i wymiar czasu pracy w podmiotach ekonomii społecznej w województwie opolskim w okresie od 01.01.2013 r. do 31.12.2020 r.
- 2) Liczba PES w województwie opolskim powstałych w okresie od 01.01.2013 r. do 31.12.2020 r.
- 3) Liczba inicjatyw na rzecz tworzenia PES (do słowniczka co rozumiemy poprzez inicjatywę na rzecz tworzenia PES ) podjętych w województwie opolskim w latach 2013-2020 w tym liczba godzin doradztwa merytorycznego, finansowego i prawnego z zakresu zakładania i prowadzenia PES;
- 4) Liczba kompleksowych, subregionalnych ośrodków wsparcia ES w województwie opolskim powstałych i działających w latach 2013 -2020 ;
- 5) Liczba partnerstw publiczno-społecznych zawiązanych w województwie opolskim w latach 2013 -2020;

#### **Wskaźniki rezultatu:**

- 1) Wzrost liczby osób zatrudnionych w PES w. woj. opolskim w okresie od 01.01.2013r. do 31.12.2020r. o 2 % w stosunku do stanu zatrudnienia w tych podmiotach na dzień 31.12.2012r.
- 2) Zwiększenie liczby PES w województwie opolskim w latach 2013-2020 o 10% w stosunku do liczby tych podmiotów wg. stanu na dzień 31.12.2012r.



(w zależności od tego do jakich danych, na jaki dzień odnosimy wzrost poziomu zatrudnienia).

- 3) Stworzenie, dzięki wsparciu w ramach PO KL 3 subregionalnych ośrodków wsparcia ES w woj. opolskim oraz prowadzenie przez nie kompleksowego wsparcia w obszarze tworzenia i działalności PES w latach 2013 -2020.
- 4) Stworzenie w województwie opolskim sieci partnerstw o charakterze publiczno-społecznym, która będzie wspierała m.in. inicjatywy na rzecz tworzenia PES, zwiększenia zatrudnienia i partycypacji mieszkańców województwa w tych podmiotach w latach 2013 -2020.

## **Priorytet 2 : Promowanie ekonomii społecznej w woj. opolskim.**

**Cel główny dla priorytetu:** Wzrost wiedzy z zakresu możliwości prowadzenia działań obszarze ekonomii społecznej, jak również świadomości mieszkańców województwa (w tym m.in. pracodawców, pracowników sektora publicznego i prywatnego, przedsiębiorców) nt. roli i znaczenia i możliwości wzmocnienia potencjału społeczno-ekonomicznego regionu poprzez podmioty ES oraz podniesienie poziomu kompetencji wśród pracowników i działaczy sektora pozarządowego w woj. opolskim w latach 2013-2020.

### **Cele szczegółowe :**

1. Zwiększenie świadomości społecznej na temat ekonomii społecznej.
2. Wzrost umiejętności w zakresie promocji PES
3. Wzrost poziomu wiedzy z zakresu funkcjonowania PES
4. Wypromowanie marki i produktów ekonomii społecznej w regionie.

### **Działania:**

- Prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnych adresowanych do odbiorców instytucjonalnych oraz określonych grup odbiorców indywidualnych na temat marki i działań PES.
- Upowszechnianie wiedzy i promocja ekonomizacji NGO wśród przedstawicieli III sektora.
- Upowszechnianie wiedzy na temat społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) wśród opolskich przedsiębiorców.
- Współpraca z mediami w zakresie informowania na temat dobrych praktyk i zagadnień związanych z wieloaspektowym wpływem ES w środowiskach: lokalnym i regionalnym.
- Wspieranie wystawiennictwa produktów, usług PES.

- Stworzenie i monitorowanie internetowej, regionalnej bazy danych PES oraz organizacji obywatelskich działających w regionie.
- Promocja wspólnych działań instytucji pomocy i integracji społecznej, rynku pracy i trzeciego sektora oraz instytucji prywatnych w zakresie rozwoju ES w regionie.
- Upowszechnianie idei partnerstwa lokalnego, w tym powoływania lokalnych grup działania, a także uwzględnianie w ich działaniach znaczenia PES dla rozwoju lokalnego.

Wskaźniki produktu :

- 1) stworzenie i coroczna aktualizacja bazy danych PES oraz organizacji obywatelskich działających w regionie w latach 2013-2020.
- 2) Liczba kampanii promocyjnych upowszechniających idee ES oraz różnych form partnerstwa międzysektorowego przeprowadzonych w regionie w latach 2013 -2020.
- 3) Liczba opolskich przedsiębiorców, którzy nabyli wiedzę na temat CSR w latach 2013 - 2020 .
- 4) Liczba przedstawicieli III sektora oraz opolskich przedsiębiorców, którzy nabyli wiedzę na temat ekonomizacji NGO w latach 2013 -2020.
- 5) Liczba PES wystawiających swoje produkty i usługi w latach 2013-2020; ilość zdarzeń (wystaw).

Wskaźniki rezultatu:

- 1) Komplementarna baza danych na temat PES oraz organizacji obywatelskich działająca w woj. opolskim działająca w okresie 2013-2020.
- 2) Upowszechnienie idei ekonomii społecznej oraz upowszechnienie wiedzy na temat tworzenia, działalności oraz korzyści płynących z partnerstw międzysektorowych wśród mieszkańców województwa (w tym przedstawicieli podmiotów publicznych, społecznych i prywatnych) w latach 2013-2020.
- 3) Liczba organizacji pozarządowych w województwie opolskim, które m.in. w skutek wsparcia OWES rozpoczęły działalność ekonomiczną w latach 2013-2020.
- 4) Zwiększenie udziału produktów i usług generowanych przez PES w ogólnej liczbie produktów i usług wytwarzanych w regionie w latach 2013-2020 .

### **Priorytet 3: Wzmocnienie systemu wsparcia ekonomii społecznej**

**Cel główny dla priorytetu:** Poprawa efektywności działań PES poprzez wdrożenie w latach 2013-2020 działań o charakterze m.in. szkoleniowym i edukacyjnym.

**Cele szczegółowe :**

1. Uwzględnienie problematyki ekonomii społecznej w strategiach i dokumentach planistycznych JST woj. opolskiego

2. Podniesienie kwalifikacji i kompetencji z zakresu ekonomii społecznej wśród kadr PES, instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy, wolontariuszy.
3. Rozwój form wsparcia dla PES

Działania:

- Stworzenie systemu wsparcia finansowego dla PES: poręczeń finansowych lub systemu pożyczek dla zainteresowanych zakładaniem lub rozwijaniem PES.
- Rzecznictwo na rzecz klauzul społecznych wśród przedstawicieli samorządów lokalnych.
- Szkolenie kadry PES, instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy, wolontariuszy w zakresie problematyki ekonomii społecznej (zwłaszcza międzysektorowe).
- Stworzenie założeń programowych dotyczących zakładania i prowadzenia PES oraz szkoleń menadżerskich dla przedstawicieli już istniejących PES.
- Współpraca ze środowiskiem naukowym oraz sferą opolskiego biznesu w celu podnoszenia kompetencji kadry wspierającej sektor ES w województwie, w tym szkolenia dla kadry wspierającej.
- Uruchomienie mechanizmów oddziaływania edukacyjnego JST np. w formie otwartych konkursów na popularyzację wiedzy z zakresu ES .
- Wprowadzenie mechanizmów oddziaływania edukacyjnego samorządu województwa opolskiego z samorządami powiatów i gmin w zakresie rozwoju ekonomii społecznej.

Wskaźniki produktu:

- 1) Liczba udzielonych pożyczek i poręczeń podmiotom ekonomii społecznej mających swoją siedzibę na terenie województwa opolskiego w latach 2013-2020.
- 2) Liczba podmiotów ekonomii społecznej z woj. opolskiego, którym zlecono co najmniej jedną usługę na podstawie ustawy Prawo zamówień publicznych w wyniku zastosowania „klauzul społecznych, oraz liczba zleconych usług/dostaw w latach 2013-2020.
- 3) Liczba podmiotów es, którym zlecono realizację co najmniej 1 usługi spośród usług socjalnych ( w tym usług dla osób niepełnosprawnych i osób starszych) oraz usług rynku pracy na zasadach ustawy z dn. 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w latach 2013-2020.
- 4) Liczba pracowników PES, instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy, wolontariuszy, którzy podnieśli swoje kwalifikacje zawodowe w zakresie problematyki ekonomii społecznej w latach 2013-2020.
- 5) Liczba ogłoszonych w latach 2013-2020 konkursów na temat popularyzacji wiedzy o ES.

- 6) Liczba inicjatyw związanych z wprowadzeniem mechanizmów oddziaływania edukacyjnego samorządu województwa opolskiego z samorządami powiatów i gmin w zakresie rozwoju ekonomii społecznej.

Wskaźniki rezultatu:

1. Wykaz jednostek samorządu terytorialnego w regionie, które określiły możliwość, zlecenia zadań publicznych podmiotom es, w dokumentach programowych (m.in. w rocznych lub wieloletnich programach współpracy z organizacjami pozarządowymi) w latach 2013-2020.
2. Zaprojektowanie i wdrożenie mechanizmów oddziaływania edukacyjnego jest w zakresie rozwoju es na Opolszczyźnie jak również wzrost wiedzy na temat sektora es wśród mieszkańców województwa w latach 2013 -2020 .

Tabela 28 . Priorytety i kierunki interwencji

<b>Priorytet 1 : Budowanie kapitału społecznego</b>				
<b>Cel główny dla priorytetu : Podniesienie stopnia partycypacji mieszkańców w działaniach PES w okresie 2013-2020</b>				
Cele szczegółowe	Działanie	Podmioty realizujące	Źródła finansowania	Termin realizacji
1. Zwiększenie liczby podmiotów ekonomii społecznej w regionie.  2. Wzrost bazy członkowskiej i liczby pracowników w	Inspirowanie samorządów oraz innych podmiotów sektora publicznego, społecznego i prywatnego do tworzenia podmiotów ekonomii społecznej.	Samorząd województwa, III sektor, środowisko naukowe, prywatni przedsiębiorcy	Środki własne samorządu	2013-2020r.
	Pomoc merytoryczna i prawna dla osób zainteresowanych zakładaniem PES	Ośrodki wsparcia, środowiska naukowe, instytucje	EFS (m.in. POKL)	2013-2020r.

<p>PES</p> <p>3. Rozwój infrastruktury organizacyjno – prawno – ekonomicznej dla tworzenia i wsparcia podmiotów ekonomii społecznej.</p>		samorządu terytorialnego		
	Inicjowanie kontaktów menadżerów PES oraz potencjalnych pracowników, członków i wolontariuszy.	Ośrodki wsparcia, instytucje samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, prywatni przedsiębiorcy	EFS (m.in. POKL)	2013-2015r.
	Pomoc samorządów lokalnych dla PES	Ośrodki wsparcia, instytucje samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, prywatni przedsiębiorcy	Środki własne samorządu	2013-2015r.
	Tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju współpracy instytucji samorządowych (PUP i OPS ) w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym celem zakładania nowych podmiotów ES.	Samorząd województwa, WUP, ROPS	EFS (m.in. POKL)	2013-2020r.
	Stworzenie sieci ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w woj. opolskim do 30 czerwca 2015 roku.	Samorząd województwa, WUP	EFS (m.in. POKL)	2013-2015r
	Tworzenie partnerstw publiczno-społecznych	Ośrodki wsparcia, instytucje samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, prywatni przedsiębiorcy	Środki własne samorządu	2013-2015r.
	<p><b>Priorytet 2 : Promowanie ekonomii społecznej w woj. opolskim.</b></p> <p><b>Cel główny dla priorytetu :</b> Wzrost społecznej świadomości, umiejętności oraz wiedzy z zakresu ekonomii społecznej</p>			
<p>1. Zwiększenie świadomości społecznej na temat ekonomii społecznej.</p> <p>2. Wzrost</p>	Prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnych adresowanych do odbiorców instytucjonalnych oraz określonych grup odbiorców indywidualnych na	Samorząd województwa, podmioty ES, instytucje samorządu terytorialnego, III sektor, środowisko	EFS (m.in. POKL)	2013-2020r.

<p>umiejętności w zakresie promocji PES</p> <p>3. Wzrost poziomu wiedzy z zakresu funkcjonowania PES</p> <p>4. Wypromowanie marki i produktów ekonomii społecznej w regionie.</p>	temat marki i działań PES	naukowe		
	Upowszechnianie wiedzy i promocja ekonomizacji NGO wśród przedstawicieli III sektora	Samorząd województwa, środowisko naukowe, ośrodki wsparcia	EFS (m.in. POKL)	2013-2015r.
	Upowszechnianie wiedzy na temat społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) wśród opolskich przedsiębiorców.	Samorząd województwa, środowiska naukowe	EFS (m.in. POKL)	2013-2015r.
	Współpraca z mediami w zakresie informowania na temat dobrych praktyk i zagadnień związanych z wieloaspektowym wpływem ES w środowiskach : lokalnym i regionalnym.	Samorząd województwa, biznes i środowiska naukowe, samorząd terytorialny	EFS (m.in. POKL)	2013-2015r.
	Wspieranie wystawiennictwa produktów, usług PES	Samorząd województwa, media, środowiska lokalne, przedstawiciele ES	-	2013-2020r.
	Stworzenie i monitorowanie internetowej, regionalnej bazy danych PES oraz organizacji obywatelskich działających w regionie.	Samorząd województwa, podmioty ES, III sektor	Środki własne samorządu	2014-2020r.
	Promocja wspólnych działań instytucji pomocy i integracji społecznej, rynku pracy i trzeciego sektora oraz instytucji prywatnych w zakresie rozwoju ES w regionie.	Samorząd województwa	-	2013-2020r.

	Upowszechnianie idei partnerstwa lokalnego, w tym powoływania lokalnych grup działania, a także uwzględnianie w ich działaniach znaczenia PES dla rozwoju lokalnego.	Samorząd województwa, środowisko naukowe, III sektor, instytucje samorządu terytorialnego	Środki własne samorządu	2013-2015r.
<b>Priorytet 3: Wzmocnienie systemu wsparcia ekonomii społecznej</b>				
<b>Cel główny dla priorytetu: Poprawa efektywności działań PES.</b>				
1. Uwzględnienie problematyki ekonomii społecznej w strategiach i dokumentach planistycznych JST woj. opolskiego	Stworzenie systemu wsparcia finansowego dla PES: poręczeń finansowych lub systemu pożyczek dla zainteresowanych zakładaniem lub rozwijaniem PES.	Samorząd województwa, samorząd terytorialny	-	2013 – 2020r.
	Rzecznicтво na rzecz klauzul społecznych wśród przedstawicieli samorządów lokalnych.	Samorząd województwa, ośrodki wsparcia, instytucje finansowe, samorząd terytorialnego	BGK EFS (m.in. POKL)	2013-2020r.
2. Podniesienie kwalifikacji i kompetencji z zakresu ekonomii społecznej wśród kadr PES, instytucji pomocy i integracji społecznej,	Szkolenie kadry PES, instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy, wolontariuszy w zakresie problematyki ekonomii społecznej (zwłaszcza międzysektorowe)	Samorząd województwa, przedstawiciele ES	Środki własne samorządu	2013-2020r.
	Stworzenie założeń programowych dotyczących zakładania	WUP, ROPS	EFS (m.in. POKL)	2013-2015r.
instytucji rynku pracy, wolontariuszy.	Druchomienie i prowadzenia PES oraz mechanizmów oddziaływania dla przedstawicieli już edukacyjnego JST np. istniejących PES. w formie otwartych konkursów na popularyzację wiedzy z zakresu ES	Samorząd województwa, środowiska naukowe, środowiska biznesu	EFS (m.in. POKL)	2013-2015r.
3. Rozwój form wsparcia dla PES	Współpraca ze środowiskiem naukowym oraz sferą opolskiego biznesu w celu podnoszenia kompetencji kadry oddziaływania wspierającej sektor ES edukacyjnego w województwie, w tym samorządu województwa wspierającej opolskiego z samorządami powiatów i gmin w zakresie rozwoju ekonomii	WUP, ROPS	EFS (m.in. POKL)	2013-2014r.
	Wprowadzenie mechanizmów oddziaływania wspierającej sektor ES edukacyjnego w województwie, w tym samorządu województwa wspierającej opolskiego z samorządami powiatów i gmin w zakresie rozwoju ekonomii	Samorząd województwa, samorząd terytorialny	Środki własne samorządu	2013-2015r.

	społecznej			
--	------------	--	--	--

## 8. Realizacja, monitoring i ewaluacja Planu

Zgodnie z wytycznymi Ministra Pracy i Polityki Społecznej dotyczącymi przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie wymogiem jest wewnętrzny system zarządzania realizacją Planu, określającą organizację, zasady i sposoby wdrażania, monitorowania oraz ewaluacji (oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych). Prace nad tworzeniem dokumentu zostały poprzedzone utworzeniem zespołu ds. ekonomii społecznej, składającego się m.in.: z przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego oraz przedstawicieli podmiotów reprezentujących sektor ekonomii społecznej. Wdrażanie Planu wymaga ścisłej współpracy i wymiany informacji pomiędzy zainteresowanymi podmiotami, tak więc główną rolę w tym procesie będzie odgrywać Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, który nie tylko odpowiada za opracowanie założeń oraz przeprowadzenie konsultacji społecznych dokumentu programowego, ale również będzie koordynował realizację, monitoring i ewaluację Planu. Skuteczność realizacji Planu uzależniona jest w dużej części od przedstawicieli oraz podmiotów realizujących zadania na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie.

Realizatorzy Planu :

1. Samorząd Województwa Opolskiego
2. Jednostki samorządu terytorialnego
3. Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej
4. Instytucje rynku pracy
5. Podmioty ekonomii
6. Pracodawcy
7. Organizacje pozarządowe
8. Środowiska akademickie

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu Planu będą raporty roczne dotyczące realizacji zadań, opracowywane przez pracownika ROPS odpowiadającego za problematykę opracowania, realizacji i monitoringu Planu. Raporty zostaną przygotowywane w oparciu o dane własne ROPS, statystyki Wojewódzkiego Urzędu Pracy, informacje uzyskane od ośrodków wspierania ekonomii społecznej i innych podmiotów zaangażowanych



we wdrażanie Planu. Nadzór nad realizacją i monitoringiem Planu będzie pełnił Dyrektor ROPS.

Raporty roczne będą sporządzane w terminie do końca I kwartału roku kalendarzowego następującego po roku, którego dotyczą i następnie przedstawiane Zespołowi ds. ekonomii społecznej w celu ich weryfikacji. Zespół wyraża swoją opinię i zalecenia w zakresie wdrażania Planu. Informacja roczna z postępów wdrażania Planu, w zakresie osiągnięcia założonych celów, będzie przekazywana, do końca I półrocza Zarządowi Województwa Opolskiego celem akceptacji.

Monitoring Planu służyć będzie bieżącemu gromadzeniu danych, które pozwolą na identyfikację postępu, zagrożeń i nieprawidłowości we wdrażaniu dokumentu planistycznego. Dodatkowo będzie przeprowadzana ewaluacja ex-ante badająca skuteczności i efektywności działania systemu wsparcia ekonomii społecznej. Zadaniem ewaluacji ex-ante jest dokonanie oceny na ile planowany program jest trafny z punktu widzenia potrzeb beneficjentów czy danego sektora, jak również czy zaprojektowana interwencja jest spójna wewnętrznie w zakresie zaplanowanych celów. W trakcie realizacji monitoringu, na bieżąco będzie badana:

- ocena trafności i aktualności przyjętego dokumentu ;
- diagnoza zaistniałych czynników, które mają wpływ na proces wdrażania i skuteczności osiągania założonych celów;
- potwierdzenie trafności określenia celów w stosunku do aktualnie istniejących potrzeb (beneficjentów czy sektora);
- ocena trafności wskaźników oraz diagnoza konieczności ich ewentualnej modyfikacji;
- ocena dotychczasowej skuteczności i efektywności w stosunku do osiągniętych rezultatów oraz postępu w realizacji celów;
- ocena zarządzania programem;
- ocena rzetelności systemu monitorowania;
- dostarczenie informacji do podjęcia decyzji na temat rezerwy wykonania.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w trakcie prowadzonego monitoringu, będą podejmowane odpowiednie działania naprawcze. Na zakończenie wdrażania *Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie* zostanie przygotowany raport podsumowujący realizację programu, a także zostanie zlecona i przeprowadzona ewaluacja ex-post programu. Głównym celem tej ewaluacji będzie określenie oddziaływania programu oraz jego trwałości. Nie mniej jednak ważnym zadaniem ewaluacji ex-post jest ocena skuteczności i efektywności danej interwencji oraz jej trafności

i użyteczności. Istotną rolę odgrywa odniesienie się do założonych w programie celów oraz ocena na ile udało się je osiągnąć. Ewaluacja ex-post obejmować będzie zarówno pozytywne i negatywne czynniki wpływające na wdrażanie programu, jego efekty oraz ich trwałość. Wyniki ewaluacji ex-post będą służyć nie tylko kompleksowemu podsumowaniu zakończonego programu lecz również będą stanowić istotne źródło informacji w planowaniu kolejnych interwencji. Wnioski z raportów monitoringowych, ewaluacji bieżącej oraz ewaluacji końcowej zostaną wykorzystane w procesie opracowania i przyjęcia kolejnego wojewódzkiego programu dotyczącego ekonomii społecznej. Należy bowiem przewidywać, iż kolejne lata przyniosą oczekiwany wzrost znaczenia sektora ES w zakresie realizacji celów społecznych i gospodarczych, w tym w szczególności wzrostu zatrudnienia i integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym, rozwoju lokalnego oraz poprawy warunków życia mieszkańców.

## **9. Prognoza finansowa Planu**

Prognozowany Plan finansowy na rzecz *Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie* zakłada finansowanie programu z następujących źródeł:

1. środki dostępne w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
2. środki dostępne w ramach innych programów operacyjnych,
3. środki budżetu państwa,
4. środki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego - samorząd województwa oraz samorządu powiatowych i gminnych,
5. środki własne podmiotów ekonomii społecznej.

Głównym źródłem finansowania działań na rzecz ekonomii społecznej w województwie opolskim będą środki w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytetu VII Promocja Integracji Społecznej. Zgodnie z pismem przekazanym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu w województwie opolskim w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w 2012 r. ogłoszono ostatni konkurs w Poddziałaniu 7.2.2 *Wsparcie ekonomii społecznej*, który wyczerpuje całą alokację zaplanowaną na realizację ww. Poddziałania w regionie. Kwota alokacji przeznaczona na ww. konkurs wynosi 6 600 000,00 zł. Wsparcie zaplanowane w ramach ww. konkursu przez podmioty, które zostaną wybrane (3 podmioty na 3 subregiony), będzie realizowana zgodnie z kryterium dostępu, co najmniej przez 24 m-ce.

W związku z powyższym środki finansowe w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przeznaczone na realizację wsparcia działań adresowanych do sektora ekonomii

społecznej w latach 2013 – 2014 będą udostępnione jedynie z alokacji przeznaczonej na konkurs ogłoszony w ramach Poddziałania 7.2.2 PO KL oraz możliwości wynikających z projektu systemowego w ramach Poddziałania 7.1.3 PO KL tj. sfinansowanie procesu przygotowania, realizacji, monitoringu oraz ewaluacji Planu.

Kolejne uzupełnienie planu finansowego nastąpi wraz ze zmianami oraz określeniem nowej perspektywy finansowej.

## Załącznik nr 1

**Tabela Fundacje, stowarzyszenia oraz spółdzielnie pracy i inwalidów, prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego w woj. opolskim (stan na 31.12.2011 r.)**

Lp.	Nazwa	Adres	Gmina
<b>Powiat brzeski</b>			
1	Stowarzyszenie PolishMasters Team	49-300 Brzeg , Konopnickiej 108	Brzeg
2	Stowarzyszenie "Zdrowie" przy Medycznym Studium Zawodowym Im. Hanny Chrzanowskiej w Brzegu	49-300 Brzeg, Ofiar Katynia 25	Brzeg
3	Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych w Brzegu	49-300 Brzeg, Trzech Kotwic 11h, Kamienna 4, 49-300 Brzeg (korespondencja)	Brzeg
4	Spółdzielnia Pracy Usług Pralniczych "Chemipral"	49-306 Brzeg, Oławska 1	Brzeg
5	Spółdzielnia Inwalidów "Zwycięstwo"	49-300 Brzeg, Garbarska 15	Brzeg
6	Stowarzyszenie SPION "Pomoz im"	49-340 Lewin Brzeski, ul. Kościuszki 52	Lewin Brzeski
7	Brzeskie Stowarzyszenie Promocji Zdrowia	49-318 Skarbimierz, Topolowa 16	Skarbimierz
<b>Powiat głubczycki</b>			
8	Stowarzyszenie Krótkofalowców Pogórza Opawskiego	48-100 Głubczyce, Wiązowa 7	Głubczyce
9	Stowarzyszenie Ludowy Klub Sportowy Start Galmet w Bogdanowicach	48-100 Bogdanowice, Głubczycka 36	Głubczyce
10	Stowarzyszenie Oświatowe Pożytku Publicznego "Przyjaciele Dzieciom"	48-100 Głubczyce, Wałowa 4	Głubczyce
11	Stowarzyszenie Ludowy Zespół Sportowy Orzeł Branice	48-140 Branice, Szkolna (basen)	Branice
<b>Powiat kędzierzyńsko-kozielski</b>			
12	Fundacja "Bądź Człowiekiem"	47-225 Kędzierzyn-Koźle, ul. Wyzwolenia 7	Kędzierzyn - Koźle
13	Stowarzyszenie Przyjaciół i Absolwentów Zespołu Szkół Nr 3 im. Mikołaja Reja	47-230 Kędzierzyn-Koźle, Sławięcicka 79	Kędzierzyn - Koźle
14	Stowarzyszenie Tenisowy Klub Sportowy	47-223 Kędzierzyn-Koźle, Grabskiego 1	Kędzierzyn - Koźle
15	Spółdzielnia Pracy Niewidomych Kęsin	47-205 Kędzierzyn-Koźle, 1 Maja 12c lok. 11	Kędzierzyn - Koźle
16	Stowarzyszenie dla Dobra Społecznego Pro Bono	47-206 Kędzierzyn-Koźle, Marynarska 1 lok. 5	Kędzierzyn - Koźle
17	Stowarzyszenie Muzyczno-Kulturalne Miejska Orkiestra Dęta "Azoty Kędzierzyn-Koźle	47-240 Bierawa, Kościelna 2	Bierawa
<b>Powiat kluczborski</b>			
18	Stowarzyszenie Inicjatyw Budownictwa Alternatywnego SIBA	46-250 Wołczyn, Namysłowska 37a	Wołczyn
19	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Wsi Kuniów	46-200 Kuniów, Kuniów 74	Kluczbork
20	Stowarzyszenie Powiatowa Grupa Ratownicza	46-220 Byczyna, Stawowa 44	Byczyna
<b>Powiat krapkowicki</b>			
21	Stowarzyszenie Miłośników Wychowania Poprzez Sport i Rekreację "Koksownik	47-330 Zdieszowice, Filarskiego 17 lok. 2	Zdieszowice
22	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Przemysłu Hutniczego Koło przy Koksowni w Zdieszowicach	47-330 Zdieszowice, Powstańców Śląskich 1	Zdieszowice

23	Kulturalno-Artystyczne Stowarzyszenie Zenori Art	47-330 Rozwadza, Waryńskiego 36	Zdzieszowice
<b>Powiat namysłowski</b>			
24	Namysłowskie Stowarzyszenie Inicjatyw Gospodarczych	46-100 Namysłów, Łączańska 11	Namysłów
<b>Powiat nyski</b>			
25	Fundacja Związku Polskich Kawalerów Maltańskich "Maltańska Służba Medyczna - Pomoc Maltańska" - Oddział Nysa	48-300 Nysa ul. Złotogłowicka	Nysa
26	Fundacja "Przyszłość i Rozwój" na rzecz Gminy Korfantów	48 -317 Korfantów, Pl. Wolności 1a	Korfantów
27	Stowarzyszenie "Pro ScholaMusica"	48-300 Nysa, Rynek Solny 2	Nysa
28	Stowarzyszenie Kopa Biskupia	48-267 Pokrzywna, Pokrzywna 69	Głuchołazy
29	Stowarzyszenie na rzecz Szkół "Chrobry"	48-340 Głuchołazy, Bohaterów Warszawy 10	Głuchołazy
30	Spółdzielnia Pracy Cukry Nyskie	48-300 Nysa, Aleja Wojska Polskiego 9	Nysa
31	Stowarzyszenie Dziesiątka	48-303 Nysa, 11 Listopada 6	Nysa
32	Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci Niepełnosprawnych - Janek	48-300 Nysa, Grodkowska 54	Nysa
33	Stowarzyszenie Miłośników Siatkówki Stal Nysa	48-303 Nysa, Piłsudskiego 62a	Nysa
34	Stowarzyszenie Ad Astra	48-300 Nysa, Wałowa 7	Nysa
<b>Powiat oleski</b>			
35	Stowarzyszenie Przyjaciół Młynów	46-325 Młyny, Młyny 16	Rudniki
36	Ogólnopolskie Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych "Benefactor"	46-320 Praszka, Aleja 3 Maja 21	Praszka
37	Wielobranżowa Usługowa Spółdzielnia Pracy	46-300 Olesno, Wachowska 1	Olesno
38	Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Oleśnie	46-300 Olesno, Sądowa 2	Olesno
39	Spółdzielnia Inwalidów "Odrodzenie" w Oleśnie	46-300 Olesno, Akacyjowa 4	Olesno
<b>Powiat opolski</b>			
40	Opolska Fundacja Inicjatyw Międzynarodowych	46-053 Suchy Bór Wrzosowa 15	Chrzastowice
41	Fundacja Zamku Książąt Niemodlińskich	49-100 Niemodlin, Rynek 55	Niemodlin
42	Stowarzyszenie Pomocy Szkole w Antoniewie	46-040 Antoniów, Powstańców Śląskich 17	Ozimek
43	Stowarzyszenie Ludowy Zespół Sportowy Ligota Turawska	46-046 Ligota Turawska, Kadłubska	Turawa
44	Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów Elekrowni Opole S.A.	46-021 Brzezcie	Dobrzeń Wielki
45	Stowarzyszenie Miłośników Krasiejowa	46-040 Krasiejów, Spóracka 8	Ozimek
46	Handlowa Spółdzielnia Pracy Rolmet	49-100 Niemodlin, Opolska 33	Niemodlin
<b>Powiat prudnicki</b>			
47	Stowarzyszenie Centrum Jujutsu - Aikijujutsu "KobudoKenkyukai"	48-220 Chrzelice, Chrzelice 177	Biała
<b>Powiat strzelecki</b>			
48	Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej "Barka"	47-100 Strzelce Opolskie, Krakowska 16	Strzelce Opolskie
49	Społeczno-Oświatowe Stowarzyszenie Menadżerów	47-100 Strzelce Opolskie, Matejki 21	Strzelce Opolskie
50	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej	47-100 Strzelce Opolskie, Budowlanych 6	Strzelce Opolskie
51	Stowarzyszenie "Rozwój i Gospodarka"	47-100 Strzelce Opolskie, Piłsudskiego 9	Strzelce Opolskie
52	Stowarzyszenie Centrum Dialogu Społecznego i Biznesu	47-100 Strzelce Opolskie, Krakowska 49	Strzelce Opolskie
53	Rolnik Handlowo-Produkcyjna Spółdzielnia Pracy	47-100 Strzelce Opolskie, Marka Prawego 24	Strzelce Opolskie
54	Stowarzyszenie Rozwoju i Odnowy Wsi Łąki Kozielskie	47-150 Łąki Kozielskie, 1 Maja 21	Leśnica

55	Stowarzyszenie Sportowe Klub Sportowy "Stal" Zawadzkie	47-120 Zawadzkie, Opolska 23, 1 Maja 1, 47-120 Zawadzkie (korespondencja)	Zawadzkie
<b>Miasto Opole</b>			
56	Opolska Fundacja Antynowotworowa	45 - 215 Opole, ul. Luboszycka 11 lok. 10	Opole
57	Fundacja Dom Rodzinnej Rehabilitacji Dzieci z Porażeniem Mózgowym	45-724 Opole Szymanowskiego 1	Opole
58	Fundacja "Prodeste"	45-231 Opole Oleska 121	Opole
59	Polsko-Niemiecka Fundacja "Śląski Pomost"	45-086 Opole, ul. Powstańców Śląskich 25	Opole
60	Fundacja Warsztatów Fotograficznych 2.8	45-054 Opole, ul. Grunwaldzka 13 lok. 4	Opole
61	Fundacja Football AcademyGroup	45-712 Opole, ul. Niedurnego 15 lok. 5	Opole
62	Stowarzyszenie Immaculata	45-267 Opole, Grota Roweckiego 3	Opole
63	Stowarzyszenie Na Rzecz Twórczego Rozwoju "Mały Książę"	45-710 Opole, Niemodlińska 6 lok. 1	Opole
64	Opolskie Stowarzyszenie Rynku Nieruchomości	45-075 Opole	Opole
65	Klub Suterena - Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych	45-054 Opole, Grunwaldzka 24 (sut.)	Opole
66	Stowarzyszenie Ludzi Aktywnych Lider	45-720 Opole, Koszyka 5 lok. 4	Opole
67	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Fizycznego "Kraver" w Opolu	45-040 Opole, Plac Kopernika 4 lok. 6a, Spacerowa 25, 47-143 Ujazd (korespondencja)	Opole
68	Stowarzyszenie Promocji Śląska Opolskiego "Profil"	45-083 Opole, Barlickiego 13	Opole
69	Stowarzyszenie "Wigilia dla Samotnych i Bezdomnych"	45-737 Opole, Prószkowska 74, Oleska 70, 45-222 Opole (korespondencja)	Opole
70	Stowarzyszenie Profilaktyki Zdrowotnej	45-256 Opole, Grota-Roweckiego 7b lok. 5	Opole
71	Stowarzyszenie "Godność i Praca - Centrum Integracji Społecznej"	45-075 Opole, Krakowska 32a	Opole
72	Stowarzyszenie "Opolski Dom"	45-082 Opole, Piastowska 14, Oleska 70 (Okraglak), 45-222 Opole (korespondencja)	Opole
73	Stowarzyszenie "Edukacja dla Opolszczyzny"	45-761 Opole, Niemodlińska 40	Opole
74	Stowarzyszenie Miłośników Piłki Ręcznej w Opolu	45-590 Opole, Kowalska 2	Opole
75	Stowarzyszenie Bibliotek Caritas im. św. Karola Boromeusza	45-010 Opole, Szpitalna 7a	Opole
76	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Neurochirurgii na Opolszczyźnie "Neuro"	45-417 Opole, Pomarańczowa 27	Opole
77	Stowarzyszenie Wsparcia Osób w Wieku Podeszłym "Babie Lato"	45-007 Opole, Plac Katedralny 4 lok. 8	Opole
78	Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego "Akademia Piastowska"	45-086 Opole, Powstańców Śląskich 32b lok. 10	Opole
79	Stowarzyszenie "OKS Odra" Opole	45-231 Opole, Oleska 51	Opole
80	Stowarzyszenie Teatr Tańca i Ruchu z Ogniem Mantikora	45-218 Opole, Tatrzańska 14 lok	Opole
81	OPINFO - Opolskie Stowarzyszenie Gospodarczo-Społeczne	45-310 Opole, Ozimska 182	Opole
82	Spółdzielnia Pracy Surowców Mineralnych	45-032 Opole, Kard. Bolesława Kominka	Opole
83	Specjalistyczna Spółdzielnia Pracy "Dźwig-Bud"	45-256 Opole, Gen. Kazimierza Sosnkowskiego 40-42	Opole
84	Spółdzielnia Pracy "Zodim" Opolskie Spółdzielcze Zakłady Odzieżowe	45-748 Opole, Wojciecha Biasa 31	Opole
85	Spółdzielnia Pracy Usługowo-Wytwórczo-Handlowa "Zut"	45-058 Opole, Ozimska 38	Opole
86	Wojewódzka Spółdzielnia Pracy Lekarsko-Specjalistyczna "Zdrowie"	45-057 Opole, Ozimska 4 lok. 2	Opole